

PISANII SÂNGEORZENE

SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ
ANUL VIII, NR. 7(83), IULIE 2019

PROFESORII LICEULUI „SOLOMON HALIȚĂ” DE-A LUNGUL ANILOR

ANDRESI RUXANDRA

ANDRONESI SANDA

AVRAM FLORIN

AVRAM MIHAIL

AXINTE CRISTIAN

AXINTE VIORICA

BACĂR CORNELIA

BACIU VASILE

BALAÇ JOVANKA

BALOTĂ VALER

BĂNDEAN IOAN SEBASTIAN

BINDIU LENUȚA

BLAGA CORNELIA

BODESCU DINU

BODRIHEIC DORU

BOLOG ADRIAN

BORGOVAN ȘTEFAN

BOSANCU ADRIAN

BOSANCU ILIE

BUȘ ION

CADAR DANA

CANTOR MIRCEA

CANTOR RADU

CATARIG BETICUȚA

CĂLUȘERIU ALEXANDRA

CĂLUȘERIU DAN

CÂMPAN TEODOR

CĂRBUNE MIHAIL

CĂRBUNE VILUȚ

CÂRCU MAXIM

CÂRCU RADU

CÂRDAN LEON

CĂTINEAN MIRELA

CEUCA FLOAREA

CHIOREAN DOINA

CHIOREAN IOAN

CHIRA ALEXANDRU

CIOCIU GELU

CIOCIU TRAIAN

CIOCÎRLA VIRGIL

CIUHUTA ELEONORA

COCIAN ALEXANDRU

COCIAN LILIA

COMES OVIDIU

CORDOȘ ADRIANA

CORDOȘ EMILIAN

CORNEA GABRIELA

CROITOR VICTORIA

CUCU CORNELIU

DĂRĂBAN SAVETA

DIACONIȚĂ VERA

DOCIU MIRELA

DUDAȘ ADINA

ENE DANIELA

FILIPOI GABRIELA

FRANCISC SPALLER

FRUNZĂ PAUL

GABOR DORINA

GALEȘ AUREL

GANEA GABRIELA

GAVENIUC DUMITRU

GEORGEȘ ADELA

GEORGEȘ TRAIAN

GHEORGHITĂ NICOLAE

GÎRBU RODICA

GROZAVU LEONTIN

GROZAVU STELA

GUȘĂ OCTAVIA

HALASZI MONICA

HANGAN CORNELIA

HANGEA ANTONEL

HANGEA CORNELIA

HĂDĂRAU MARIANA

HĂRĂNGUȘ ANA

HODOROGA FLORIN

HRISTU GABRIELA

IEPUREANU EMIL

ILEA ERICA

ILEA GLIGOR

ILIȘIU ANA

ILIȘIU VASILE

ILOIE OCTAVIAN

ISTRATE ELVIRA

IUJAN SAVETA

JARDA CRISTINA

JARDA ELENA

JUCA MARIA ALEXANDRA

JURCUL PETRU

KABOS BELA

LARIONESI TRAIAN

LEȘAN CATALINA

LUȘCAN TRAIAN

MARIAN CRISTINA

MĂGUREAN ȘTEFANIA MONICA

MĂTI DORU VALERIU

MICLEA DORINA

MICLEA SIMONA

MIGOVAN LEONTIN

MIHĂILĂ IOAN

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

Coperta 1: Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri

Coperta 2: Profesorii Liceului „Solomon Haliță” la 50 de ani de la înființare

Coperta 3: Profesorii Liceului „Solomon Haliță” la 50 de ani de la înființare

Coperta 4: Cabana „Farmecul Pădurii” de la Cormaia (Birtuțul)

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

PISANII SÂNGEORZENE
- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VIII, NR. 7(83), IULIE 2019

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
-----------------------------	---

RESTITUIRI

<i>Sângeorgiu – în octombrie 1873</i>	6
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Graz – Noiembrie 1870</i>	8
<i>De sub Ineu, în iunie 1873</i>	10
<i>Băile de la Sângeorzul românesc</i>	12
<i>Zaharia Bârsan la Sângeorz</i>	14
<i>Dr. Laurențiu Oanea – Din activitatea de parlamentar interbelic</i>	15

BISERICĂ, ȘCOALĂ

<i>Escrituri de concurs</i>	20
<i>Preotul greco-catolic Alexandru Avram (necrolog)</i>	21
<i>Adunările populare de la noi</i>	22
<i>Lucrări văzute pentru cultul din strămoși</i>	24

DIN GRANITĂ

<i>Protocol luat în sinodul mixt al Vicariatului Greco-Catolic al Rodnei, ținut în 16 și 17 martie 1870</i>	26
MILU MĂLIN, <i>Cercetări istorice</i>	33
ICU CRĂCIUN, <i>Povestea unei cărți poștale</i>	39
OCTAVIAN LUNGU, <i>Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud</i>	41

TRADIȚII

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – <i>culegător de folclor</i>	49
--	----

COMUNISM

DORIN DOLOGA, <i>Aspecte economice la Sângeorz-Băi în perioada comunistă</i>	55
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Propuneri de trimitere în lagăre de muncă forțată a unor locuitori din fostul județ Bistrița</i>	60

RESTITUIRI

Sângeorgiu – în octombrie 1873

Stimate d. redactor!

În luna lui august a apărut în „Gazeta Transilvaniei” nr. 58 o declarație subscrisă de „alegătorii” d-lui deputat Ioachim Mureșanu prin care aceia ar încerca a justifica pururea condamnabilul păcat: intrarea în dieta din Pesta.

Scurt, după ivirea acelei declarații lipsită de adevăr, s-au trimis din parte competența dezmințirii ei și mama „Gazeta Transilvaniei”, scăpând din vedere zicala românului: „de-i frate, frate, dar brânza-i pe bani” au refuzat până acuma publicarea acelei contra-declarațiuni, bag seama și din ceva considerații personale.

Deci, ca lumea să nu alunece a ține de bani buni acea declarație, vin prin aceasta – cu permisiunea d-voastră, d. redactor, a clarifica chestiunea.

Alegătorii din cercul electoral al Sângeorgiului prin mandatarii lor în număr de 42 inși, într-o conferință preliminară din 11 iulie anul trecut ca să împiedice reieșirea unui deputat străin au decis să se demită la alegere și, totodată, s-au primit cu o majoritate de 17 voturi propunerea a se alege un deputat național opozițional.

Din tagma acestora mai potrivit alegătorilor se părea a fi Ioachim Mureșanu. Vine 15 iulie și d-l Ioachim Mureșanu devine ales deputat. Bucuria e mare! A alegătorilor pentru triumful contra guvernamentalilor; a d-lui deputat pentru încrederea și ocazia ce i s-a dat de a merge la Pesta.

El știa aceasta încă atunci, dar noi, sârmanii, nu puteam crede că ne va înșela așa neted. Dorința lui - care noi nu o știam – era diametral opusă cu credința alegătorilor.

Mi-aduc aminte că încă în ziua alegerii, făcându-se vorba de programa d-lui deputat, au observat că programa lui este „voia alegătorilor”.

Nu trece mult și d-l deputat alerga singur la Bârgău ca să vadă voia alegătorilor, recte să capaciteze însuși pe alegători, că zău, altă scăpare nu e decât a intra în dietă; vine apoi în Năsăud cu pașaportul în buzunar, plin de voie bună că alegătorii îl trimit la deal și într-o fierbințeală aduna ca cu furca vreo 5-6 din cercul Sângeorgiului la subscrierea pașaportului. Acest pașaport l-a publicat d-l deputat sau a lăsat să se publice în „Gazeta Transilvaniei”.

Adevărul limpede este:

1. Că d-l deputat însuși a umblat după subscrieri făcând – cum vorbesc gurile rele - și promisiuni;
2. Că declarația e subscrisă numai de o parte de alegători din cercul Bârgă-

SÂNGEORGIU – ÎN OCTOMBRIE 1873

ului și mde 5-6 din al Sângeorgiului, apoi toți din cercul Rodnei și o parte din al Bârgăului, nici nu știu de acel extravenit, necum să-l fi scris;

3. Că niciodată d-l deputat nu și-a adunat laolaltă alegătorii la consultare.

Toată această procedură, în rezumat, nu se poate oare mai potrivit numi „înșelăciune”?

Acestea însă nu s-au văzut mai bine în luna lui iulie a. c. când am auzit numai că d-l deputat e pe cale către Pesta; - până atunci tot am sperat că dară d-lui ca fost oarecând învățat naționalist și român bun și după alungarea lui la Pesta prin alegători, ar prefera a rămâne acasă; am sperat, zic, că dacă nu s-au sfiit acei puțini păcătoși alegători a subscrie acea declarație, va roși d-l Ioachim dinaintea ideii de a intra în dietă unde necum, națiunii în genere, dar nici sieși în special, nu poate face atât de bine cât rău a cauzat politicii naționale.

Mărturisesc că orice altă smintă ar fi făcut, n-ar fi fost în stare a-l discredita așa tare în ochii noștri, ca și acest rătăcit pas; și fie îndestulat în vecii vecilor cu respectul și încrederea ce o au avut de la noi până acuma, căci faptele ne-au învățat a fi mai precauți.

După toate acestea – ca de încheiere – să ne distragem nițel și cu faimoasele și minunatele argumente ale celor ce au subscria declarației de drum și cu ale d-lui călător. Unii zic: „nici ne strică că merge, nici rămâne”, „d-lui e destul de cuminte, știe ce să facă, nu l-om învăța noi”, alții merg până a zice: „ducă-se și-și mai caute și el de cap”. Mai vreți comentariu? Apoi, iar unii au făcut-o pentru că au văzut pe alții și pentru că d-l deputat, care era de față, să nu se supere, o parte nici nu știu astăzi pentru ce au scris. Pe d-l deputat l-am auzit exprimându-se că au făcut aceasta:

1. Pentru că sfințiții părinți Mitropoliți Vancea și Șaguna la întrebarea lui că „ce să facă?”, nu i-au răspuns precis;

2. Pentru că au văzut că Partidul Național au intrat în dietă și cu Ilie Măcelariu, care nu vrea să intre, se pornește scârbă și supărare;

3. Pentru ca să facă desăvârșit confuzia între români, ca văzând ei aceasta să se apuce de altă politică, etc.

Mi-ar foarte plăcea să iasă subscriitorii și d-l deputat cu alte argumente la lumină – dacă au¹.

¹ *Federațiunea*, Pesta, Anul VI, 1873, nr. 66-791, p. 257.

Graz - 1870

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Bun augur pentru anul 1870. În mijlocul atâtor evenimente triste și dănuoase pentru patria română, - pe când românii gem sub jugul arbitrilor unguresc, taxați de patrie de drepturi și dreptate, - pe când unii conducători ai națiunii sunt aruncați în fundul temnițelor sau să zic mai bine națiunea română însăși e întemnițată, iar poporul alungat din casa și moșia sa străbună – nescari momente plăcute ivite pe orizontul românismului umplu inima fiecărui român de bucurie oriunde se va fi aflând aruncat de soartă.

Adevărul, că de la creșterea femeilor depinde mai mult fericirea nu numai familiilor singuratice, dar și a națiunilor întregi, fu recunoscut de toate popoarele culte, și astăzi – laudă cerului și de noi românii.

Femeia este inima familiei, ea este urzătoarea ce croiește pruncuților săi viitorul, ce le dă prima educație; ea este morarul ce pune prima piatră fundamentală, pe care se poate edifica colosalul edificiu moral și religios al societății omenești. De la dânsa depinde înflorirea și bunăstarea familiilor, de la dânsa atârână înaintarea și solidaritatea națiunilor. O națiune, care dorește să aibă un viitor mare și strălucit, trebuie să aibă femei, mame pline de virtuți și bine crescute; iar națiunea română, dacă visează la un viitor de aur, trebuie să aibă mai întâi mame de eroi, matroane române în înțelesul său, doamne nepoate de numele Lucreției, Corneliei, Veturiei, Virginiei și a mării Elena; trebuie să aibă mame care, știind crește eroi, să zică fiului său:

(„Adu-napoi tu arma,
Sau să te-aducă!”)

„Mergi și-ți strânge oastea, pentru țară mori!
Și-ți va fi mormântul coronat cu flori!”

O necesitate imperativă ne recomandă, ne impune să ne îngrijim mai mult de creșterea sexului frumos. Ne trebuiesc institute de creștere în care, pe lângă nobilitatea și cultivarea inimii și a spiritului, să învețe a fi română, a iubi tot ce e românesc, mai presus de tot ce e străin. Îmi sângera inima când, cu ocazia balului de la Șomcuta mare, o frumoasă copilă română mă recerca să conversez ungurește, scuzându-se că nu poate bine românește, neavând ocazie de a învăța și a se deprinde în limba sa română, căci a frecventat școala din Lăpușul unguresc. Iată lipsa institutelor pentru sexul frumos! Și câtă bucurie trebuie să simțescă orice piept românesc când chiar însăși nobilele matroane române au simțit până în inimă acest rău și când ele iau inițiativa spre a vindeca această plagă a națiunii române.

Proiectul nobilei doamne P... Românu pentru ridicarea unui institut, pensionat român de fete stabil în Oradea mare, acolo unde lipsa i se pare a fi simțită, este mai mult decât nobil, e măreț, sublim. Cred, că toată suflarea românească, tineri și bătrâni, bărbați și muieri, iar cu deosebire matroanele române nu vor pregeta a concurge cu oferirea obolului său spre realizarea cât mai curând a acestui plan grandios, care va fi rădăcina arborelui Românimii transcarpatine.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Iar noi cei din străinătate trimitem bravelor inițiatoare la astfel de întreprinderi mărețe, gratulările și felicitările noastre, urându-le ca peste scurt să-și vadă realizat planul proiectat!

O altă știre îmbucurătoare, ce fulmina prin toate văile Românimii și o făcu să tresară, ce făcu pe român să se întărească în credința viitorului și a imortalității numelui său – sunt pașii cei măreți ai junimii academice din Viena și Cluj.

Apelul comitetului de întrunire a academicilor din toată Româניה la țărâna lui Ștefan cel Mare este o idee sublimă, dumnezeiască. Cine nu va saluta cu entuziasm și venerație prima horă de întrunire românească pe mormântul lui Ștefan, și încă al acelor români vâjnoși, pe a căror umeri zace viitorul românismului! sau cine nu va îmbrățișa cu căldură și iubire românească măreața idee, nobilul proiect al academicilor din Cluj și ceilalți, ce au curaj și fortitudine de a face astfel de pași pentru înființarea unei academii de drepturi română? A mai expune necesitatea unei asemenea academii e superfluu, e destul de simțită pentru tot românul! Ceea ce este soarele cu încălzitoarele sale raze pentru o zi de primăvară, aceea este o academie de drepturi pentru regenerarea Românimii din Dacia Traiană, la ale cărei raze sigur își vor putea dezamorți arterele vitale și vor începe a înflori, a înainta cu pași gigantici. Bun augur pentru românism, când speranța viitorului român e atât de întreprinzătoare, atât de energică și zeloasă pentru triumful cauzei sale sfinte!

Să mai amintesc în urmă de concluzia inteligenței române din toată Transilvania adus în Turda, de a se pune în coînțelegere cu toate națiunile nemulțumite din Austria și a proceda uniform întru combaterea sistemului de astăzi; care concluzie afla un ecou plăcut și pe aici și în întreaga ziaristică federală, plânse simpatice de la toate popoarele nemulțumite și suferinde, numai domnilor de la putere le suna rău la ureche, dar pentru aceea nu vor să piardă curajul și ... de a domni cum le place lor. „Tages-Presse” din Viena reproduse telegrama de sus, începu a-și bate joc ca de un ceva copilăresc „Au mai făcut multe concluzii inteligența română fără ca să fi murit monarhia noastră pentru aceea”, zice numita foaie. Nu jupâneasă coconiță! Românii nu vreau să omoare Austria, ci să o salveze, ceea ce a documentat-o de destule ori. Voi forțați pieirea Austriei. Românii au probat mai multă credință și lealitate față cu monarhia și domnitorii ei, chiar și decât voi mari Deutch-Oestereiher.

Pe când tronul era amenințat chiar și de voi (48), românii transilvăneni au fost o santinelă a monarhiei. Sângele alor 40.000 români presta destulă argumentație. Sunteți îmbuibăți în domnire, dar aduceți-vă aminte împreună cu frații voștri de cruce din Pesta, că „apa trece, pietrele rămân”¹.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIII, 1870, nr. 20.

DE SUB INEU

în iunie 1873

Stimate D-le redactor!

Vă rog pentru înserarea următoarelor șire, cu toate că au de substrat un obiect de interes aproape numai local.

Comuna Sângeorgiu, în districtul Năsăudului, e cunoscut nu numai prin aceea ca în urma mărimii și situațiunii sale și-a câștigat dreptul de opid, ci și prin scaldele sale minerale care din zi de zi devin tot mai cercetate și mai cunoscute. Încă de vreo câțiva ani s-a proiectat ca numita comună să-și zidească o biserică nouă a cărei necesitate se anunța încă pe timpul fericitului vicar Marian care, adesea, prin cuvântările-i însuflețitoare zicea poporului „clădiți-vă biserică, pentru că nu mi-e milă de voi, ci de copiii voștri care vor cade victime zidurilor acestora”. Îndată însă la nașterea proiectului s-au născut două păreri cu privire la locul pe care ar fi de a se edifica noua biserică. O părere, sprijinită de cea mai mare parte a poporului, fu ca să se edifice în locul bisericii celei vechi; a doua părere, sprijinită de întreaga inteligență, în frunte cu d-l curator M[axim] Haliță și bazată pe motive ponderoase și plauzibile, fu ca noua biserică să se edifice lângă piață.

După multă trudă și osteneală, partida poporului nepriceput, capacitatea din partea inteligenței, însă din nenorocire și stăruințe de mai înainte M[axim] H[aliță] și-a schimbat părerea pentru care pledase mai întâi și punându-se în fruntea poporului, începu a fanatiza și agita ca pentru noua biserică loc mai acomodat și mai bun ca cel vechi nu se afla altul. Cauza acestei schimbări repede se pare a fi nu atâta slăbiciunea și neconstanța care-l caracteriza, cât mai mult temerea ca pe viitor nu va mai căpăta voturi, nu va mai avea încrederea poporului de care, până atunci, s-a bucurat.

Văzând inteligența că astfel nu se poate exopera înțelegerea dorită, n-a aflat alt remediu a izbuti față cu cauza dorită, n-a aflat alt remediu a izbuti față cu cauza, decât a îndrepta un protest către președintele districtului, enumerând în acela motivele care ar pofti edificarea bisericii; acest protest – la cererea partidei precumpănitoare, de-a emite o comisie politico-tehnică la fața locului pentru desemnarea situației, - fu transmis amintitei comisii dimpreună cu o ordonanță spre a se lua în pertractare; ceea ce s-a și întâmplat când, apoi, partida inteligenței și-a dat la protocol mai multe motive.

Când menționata comisie politico-tehnică s-a înfățișat la fața locului, în cimitirul vechi, la 27 iunie, d-l M[axim] H[aliță] și-a jucat rolul cu multă exactitate. Pe când declara inginerul că locul pe care va sta partea di-na-poi a bisericii edificându, față cu locul pe care va sta altarul, e mai așezat cu 6 urme și așa cu 10.000 fl. spesele vor fi mai mari, ca în cazul când s-ar edifica lângă piață – d-l H[aliță] se întoarse

DE SUB INEU – în iunie 1873

către popor și zise pe furiș că aceea e minciună, căci nu se poate calcula apriat, fiind locul cu iarbă.

Întru aceea spunând cineva d-lui inginer acele vorbe nerumegate, acesta răspunse cu toată flegma sa în auzul tuturor că „versul măgarului nu străbate la cer”. Și pe când, tot atunci, d-l v. protopop Simion Tanco își făcea observațiile necesare către popor, d-l M[axim] H[aliță] iar se întoarse către popor și zise pe furiș „nu ascultați de popa că nu e sătean!”. D-l v. protopop îl auzi și se indigna mult. A vătâma astfel pe un bărbat care de la intrarea în Sângeorgiu n-a făcut decât bine, care a binemeritat de școală și biserică, nu se ține de tactica unui om înțelept.

Tot în acea zi se săpară două gropi în diverse părți ca să se vadă dacă pământul este apt pentru clădire sau ba. Cu această ocazie s-a împlinit în modul cel mai eclatant unul dintre motivele produse de partida inteligentă. Dintr-o groapă s-au scos 3 gămălii de cap și cu oase multe, iar din cealaltă una, asemenea cu oase. Dar apoi când se va săpa fundamentul întreg, câte cadavre nu vor fi conturbate în odihna și repausul lor! Această împrejurare însă nu-i altera întru nimic.

În 29 iunie, în urma unui ordin, oamenii se adunară la cancelaria cercuală, ca fiecare să-și dea votul, ca pe care loc să se edifice noua biserică. Cu această ocazie partida d-lui M[axim] H[aliță] ațâțată din partea conducătorului ei, începu a înjura și a pretinde cu amenințare de forță, scoaterea din cancelarie a învățătorului pe care partida inteligenței îl alesese ca bărbat de încredere pentru actul votării. Vorbele bune ale d-lui jude cercual nu folosiră nimic, iar jandarmeria, necugetând nimeni la asemenea caz, nu era la îndemână. Bietul învățător, spre a scăpa de furia poporului, fu ascuns de însuși judele cercual în casa sa proprie.

În fine, votarea se fini; partida inteligenței fu în minoritate, cu toate că comisia politico-tehnică încă e pentru locul desemnat de dânsa. Actul însă nu e finit; se va așterne poate la minister! Vom vedea dacă se va lua în considerație art. 91 din legea pentru clădiri¹.

¹ *Federațiunea*, Pesta, Anul VI, 1873, nr. 53-778, p. 205.

Băile de la Sângeorzul românesc

Băile de la Sângeorzul românesc este singura localitate în Ardeal, unde în sezonul de vară se concentrează o mare parte a inteligenței românești, la cură și recreere, și își poate petrece timpul într-un mediu social românesc. Prin faptul acesta, băile Sângeorzului câștigă importanță mai mare decât chiar prin puterea vindecătoare a minunatului izvor, care răcorește pe atâția și alimentează scaldele – calde și reci, - în care atâția bolnavi se tămăduiesc. Comuna românească, proprietara acestor băi, care, desigur, a făcut multe înnoiri pentru primirea oaspeților săi, nu ar trebui să uite a face ceva pentru partea morală și culturală a băilor. În iest an credem că lume și mai numeroasă va cerceta aceste băi pentru linia ferată cea nouă, de la Beclean-Ilva, care a ușurat nespus comunicațiunea și a ieftinit-o, desigur. De la ultima stațiune abia mai sunt 4-5 km. până la Sângeorz și, desigur, comuna se va fi îngrijit ca trăsuri bune și ieftine să circule între Ilva și Sângeorz. Ușurătatea comunicațiunii e un moment îmbucurător pentru aceste băi românești, dar poate să devie și o primejdie pentru caracterul și mediul românesc al localității. Și până acum cercetau destui jidani din Bucovina, Ardeal și Maramureș, dar ei se izolau între sine. Acum, însă, pot să vie și de aceia de la orașe care sunt mai îndrăzneți. De aceea, direcțiunea băilor trebuie să-și deie seamă că în situația cea nouă are și noi îndatoriri. Trebuie să mai lase din obișnuințele patriarhale și, mai ales, din lăsălnicia nepăsătoare și să facă față cerințelor timpului. Pe lângă instalările moderne, trebuie să se îngrijească și de o viață socială culturală vie și românească. Să nu uite, că un mare păcat a fost demult în Sângeorz, care trebuie să înceteze. Păcatul acesta, încă de la 1854, l-a ilustrat un conte (Grof Bethlen Lajos, în „Hetilap”), care, scriind despre băile din Sângeorz, zicea:

„... Tot pe Valea Rodnei este cu mult mai interesantă stâncă de altă formă a apei minerale de la Sângeorz; pe acesta meșteșugul omenesc n-a stricat-o, ci în frumusețea sa naturală își varsă apele sale vindecătoare pe seama omenimii suferinde, ape cu care se pot compara scumpele apele minerale din străinătate. Într-o stâncă ce sună a gol, 40 stânjeni de înaltă, 300 stânjeni de lungă și 3.000 stânjeni în periferie, își prepară marele chimist, Natura, leacul acesta ce curge de miliarde de ani. Cuprinsul poros a marilor bucăți de stâncă îngrămădite pe vârful dealului și prin așezarea elementelor ce conține, a alcătuit întreaga masă de stâncă. Bucățile mucezite de stâncă mare cât casa, care s-au răsturnat în vale, crăpăturile adânci, peșterile, arată că ce cutremur grozav de pământ va fi zdrobit oarecând suprafața, poate netedă, a dealului pe care, în unele locuri, și acum se vede albia naturală a izvorului și care izbucnește cu mare prisos din poala laturii de miazăzi. Minunata operă a milioane de ani nu e în nici o legătură cu alți munți, în tot cercul nu este latre stâncoasă. Culmile Carpaților se ridică mai departe de aici.

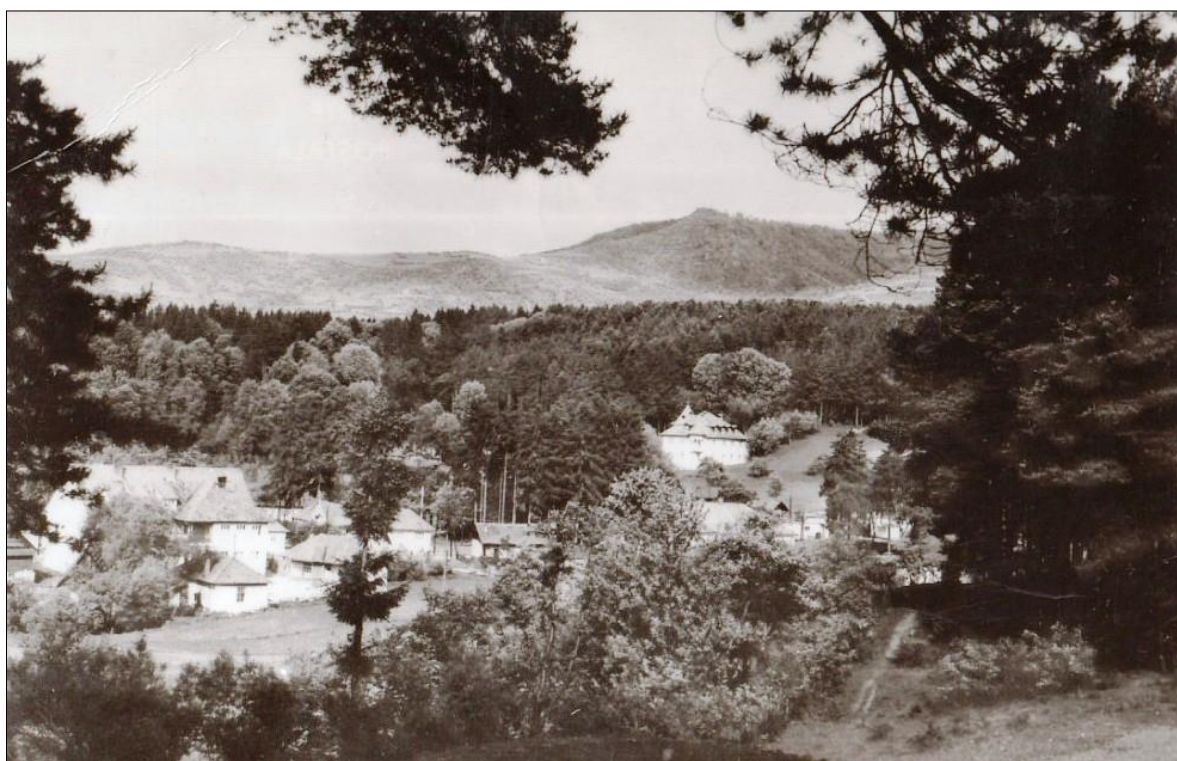
Azi nu se vede acolo nici un semn de meșteșugire omenească, aici nu umbresc ramuri de copaci, numai niște fire de iarbă sălbatică înverzesc poalele ruine-

BĂILE DE LA SÂNGEORZUL ROMÂNESC

lor de stâncă, încă tot așteaptă acest loc urma progresului. E de temut, însă, că industria omenească se va vădi aici tot așa încet, cum s-a dezvoltat și alcătuirea minunată a locului. Aranjarea mai potrivită a acestor locuri, destinul a amânat-o pe alte vremuri, pe altă epocă a omenirii. Deși nu lipsesc planurile, lipsesc conducători, administratori; nu-i cu cine, nu-i cu ce. Toate sunt strâns legate. Văzându-le acestea, numai atâta putem scrie pe o tablă de stâncă:

Cât de bătrână e lumea asta și cât de tânără omenimea!

Bune de medita și azi cuvintele de la 1854¹.

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul III, 1907, nr. 22, pp. 1-2.

Zaharia Bârsan la Sângeorz

Multe citisem prin ziare despre artistul nostru dramatic d-l Zaharia Bârsan și Neascultând încă niciodată producțiunile d-sale teatrale îi admiram talentul și îmi presupuneam că ceva înălțător trebuie să fie, văzând un artist român și prin părțile noastre ardelen. Se anunțase prin ziare că pe sărbătoarea Sântului Ilie va sosi la Sângeorz spre a da două reprezentațiuni. Mare bucurie prinse atunci tot sufletul românesc, știind că vom avea în mijlocul nostru pe vestitul artist. Inimile românești palpatau de bucurie așteptând ziua numită.

Sosi și ziua mult așteptată și iată că artistul nostru sosește în Sângeorz la vestitele, unde de prezent se învâрте multă lume românească. cu brațele deschise a fost primit acest mare om al națiunii române din Ardeal. Inimile românești zvâcneau de palpitatea de bucurie văzând omul doririlor aproape de ele. Cu dor nespus așteptau ziua următoare ca să vază ce nu s-a mai văzut prin părțile noastre, „artă română!”. Cu câteva zile înainte a fost avizată prin invitări întreaga românie din jur despre sosirea artistului nostru, precum și despre producțiunile ce aveau să urmeze în 3 și 4 august.

Adunatu-s-au românii din toate părțile, trăsurile nu mai încetau de a trece pe „Valea Borcutului” către scâlzi, unde-i trăgea inima doritoare de a vedea și auzi producțiunile artistului nostru.

Sâmbătă, în 3, s-au predat: „Un prieten”, „Capriciul unui tată” și „Furtuna casnică”, scurte piese, localizate din italienește și franțuzește, iar duminică în 4 august declamările: „La icoană” prin d-na Bârsan și „Satira a III-a” prin d-l Bârsan, apoi iarăși „Furtuna casnică” și în urmă „Nervosul”, dramă într-un act. Toate aceste s-au predat în mod artistic. Entuziasmul publicului a fost la culme, aplauzele nu se mai sfârșeau admirând talentul d-lui Bârsan, precum și a d-nei Bârsan, care în „Furtuna casnică” și-a arătat marele talent în mod nedescris, fiind rechemată pe scenă prin aplauze zgomotoase de repetate ori.

Succesul material al acestor producțiuni a fost foarte satisfăcător, laudă poporului românesc a acestui ținut.

După producțiunea de duminică, a urmat joc, unde perechile se avântau, nu ca de altădată, ci ca și cum ar fi fost fermecate de ziua jocului, ca să-și manifeste toată bucuria lor dublu. Marea sală a hotelului „Hebe”, ticsită de public, parcă dansa și că ar fi grăit plină de bucurie, că până acuma n-a cuprins atât public și poate nici nu va mai cuprinde, de cumva nu vom avea fericirea de a vedea și pe viitor de d-l Bârsan în mijlocul nostru cu o trupă poate mai completă, jucând piese românești.

Aceste frumoase amintiri nu vor fi uitate în veci de poporul românesc din aceste părți, iar d-l și d-na Bârsan vor fi sărbătoriți de noi întotdeauna, dar și doriți de a-i vedea cât de des prin părțile noastre ale Someșului Mare.

De la Sângeorz, d-l Bârsan pleacă la Hunedoara, unde îi dorim tot în același succes care l-a avut și la Sângeorz, iar amintirile rămân cu noi în veci neuitate¹.

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul III, 1907, nr. 28, p. 22 (articolul este semnat de Demetriu B., Maier în 6 august 1907).

Dr. Laurențiu Oanea

Din activitatea de parlamentar interbelic

Manifestația populară din Rodna – Năsăud

Epilogul unui proces de 50 milioane. Țăranii rodneni au primit peste 2000 jugăre pădure. Domnul senator dr. Laurențiu Oanea a fost ales cetățean de onoare a târgului Rodna

Târgul Rodna din județul Năsăud a trecut zilele acestea prin măreția impresionantă a unor unice serbări populare: Tribunalul graniței, dr. Laurențiu Oanea, le-a predat un pământ de peste 2000 jugăre după care au ostenit de aproape un leat. În cadrul acestui ceremonial, senatorul Oanea a fost ales cetățean de onoare al târgului.

Răsplata își are semnificația ei.

Senatorul Oanea, în decurs de patru ani, a izbutit să dea o cadență maiestoașă întregului Ținut al Năsăudului, să imprime statornic pecetea vrierilor românești tuturor instituțiilor românești grănicere.

Prin o furtunoasă dezlănțuire a energiilor tinere acest Tribunal al Graniței a întronat – în momente de cumplită tălăzuire a pasiunilor politice – acea disciplină a faptelor mari a „Cătanelor negre” care scandează tradiția valahă.

... Iată de ce în sărbătorirea de la Rodna – Năsăud găsim ceva firesc, ceva ce trebuia să fie. Gândul nostru se îndreaptă cucernic spre ostenitorii târgului, modeștii bărbați: dr. Emil Dumitru și Aurel Nedelea, care arată atâta laudabilă înțelegere pentru tot ce e românesc și care muncesc cald, cu tragere de inimă, pentru ridicarea târgului.

Domnii Dumitru și Nedelea dau măreție hărniciei țăranilor rodneni. De aceea îi cităm pe ordin de zi, pentru a fi urmași, pentru a fi încurajați.

Un proces secular

Târgușorul românesc Rodna – Năsăud a fost teatrul unor grandioase manifestări de afirmare românească și expresia bucuriei pe care țăranii și intelectualii au avut-o în urma biruinței pe care au câștigat-o într-un proces secular, fiind împroprietăriți pe un „teritoriu montan” în valoare de circa 50 milioane lei, care le-a fost luat în perioada de opresiune vitregă maghiară.

DR. LAURENȚIU OANEA – Din activitatea de parlamentar interbelic

Teritoriul în suprafață de peste 2000 jugăre a fost înstrăinat din proprietatea comunei în anul 1872 când, din ordinul statului maghiar, a fost dat în folosință minerilor de la Valea Vinului. După Unirea din 1918, acest teritoriu a trecut în proprietatea Ministerului de Justiție.

De mai bine de 17 ani, locuitorii comunei au intentat proces pentru a-și recâștiga suprafața pierdută. Însă, mereu, s-a amânat rostirea sentinței din partea magistraților; de mai multe ori s-au furat actele, dosare, procurându-se numeroase dificultăți în calea luminării acestei vitale probleme pentru sat.

Advocatul Rodnei în această cauză a fost domnul dr. Laurențiu Oanea, senator de Năsăud. Timp de 17 ani domnia-sa a luptat în această cauză, făcând mai multe înnoiri de proces. A luptat cu bărbăție având convingerea că în cele din urmă țărani rodneni vor câștiga.

Așa s-a întâmplat: Judecătoria din Bistrița, la 29 septembrie 1934 a rostit sentință favorabilă comunei Rodna. Statul a apelat hotărârea. Tribunalul Bistrița a menținut-o. Curtea de Apel din Cluj, în ziua de 10 martie 1937, a validat cele două hotărâri ale forurilor anterioare, procedându-se imediat la întocmirea actelor și luarea de măsuri în consecință.

Predarea teritoriului s-a făcut în zilele de 14, 15 și 17 mai a. c. de către următoarea comisiune:

Dr. Laurențiu Oanea senator, dr. Lăzeanu judecător președinte Bistrița, inginer inspector Moianu reprezentantul Cadastrului, pretorul Dumitru, inginer Bugăreanu reprezentantul minelor, inginer Mitrofan șeful Eforiei județene de pășuni, agronom Ardeleanu Năsăud, inginer Sandulovici șeful Ocolului silvic Rodna, notar Nedelea, I. Mureșan primarul Rodnei și Al. Gagea, primarul comunei Sângeorz-Băi.

Serbarea din piața târgușorului

În dimineața zilei de 16 mai a. c., duminică, după oficierea Sfintei Liturghii de către preoții Simion Pop, protopop onorar și Gavril Pop, toată asistența s-a aranjat în piața comunei, frumos împodobită cu drapele naționale, porți și ghirlande de flori. Pentru oaspeți a fost improvizată o tribună.

Un banderiu de 120 călăreți a fost trimis într-o întâmpinarea domnului dr. Oanea și o comisie de predare care venea de la Valea Vinului. Au sosit la orele 12 a. m.

La poarta de primire, ridicată de domnul Victor Porcius, comisia a fost salutată de bătrânul primar al comunei, Fl. Mureșan, care a elogiat munca senatorului Oanea. Corul intelectualilor condus de destoinicul învățător Coruțiu, a intonat „Bine ați venit”. Pompierii, premilitarii și străjerii au dat pentru onor. Muzica Batalionului VII V. M. din Zalău a cântat un marș.

DR. LAURENȚIU OANEA – Din activitatea de parlamentar interbelic

Asistența

Pe lângă persoanele menționate mai sus, remarcăm prezența domnilor I. Partenie prefectul județului, subprefect dr. Popu, maior Cosma, comandantul Legiunii de jandarmi, dr. George Anton, avocat de stat Bistrița, dr. Oana, medic Sângeorz, Iustin Sohorca, director școală Sângeorz, Constantin Partene, învățător Maieru, următorii ofițeri de la Batalionul 7 V. M. Zalău, maior Popescu cu doamna, căpitan Marin, căpitan Manolescu E., locotenent Cristescu Ene, Cosma Cotu, comandantul premilitarilor, învățător director Șanț, Luca Cotu, student, o delegație a comunei Sângeorz-Băi, dintre localnici: părinții Simion Pop, Gavril Pop, Emil Dumitru, prim-pretor, dr. Turcu, dr. Jucan, dr. Petrea, dr. Moldovanu, dr. Tit Pop, dr. Teodoru, dr. Iorga, dr. Login, inginer Sandulovici, Deac șeful gării, perceptor Rus, notar Nedelea aranjatorul serbării, impiegat Cârca și Tuți Porcius, director Domide, învățătorii Hogiu, Sângeorzan, Coruțiu, Istrate Iov, Găzdac I., Pălăgeșiu, Rebreanu, Arcăleanu, etc.

Cuvântările

Trecând oaspeții la tribună, au urmat cuvântările.

Domnul dr. Lăzeanu, magistrat la Tribunalul din Bistrița, ține o cuvântare în care face un istoric al procesului legat de înființarea batalionului grăniceresc în 1763. după intervenții stăruitoare, visul țăranilor de aici de a recâștiga terenul pierdut s-a realizat, iar domnia-sa este delegatul Justiției pentru a preda și împrăști comuna Rodna și 2091 jugăre, iar Sângeorz-Băi pe 344 jugăre. Urează stăpânire veșnică românească asupra terenului montan recâștigat.

Domnul dr. George Anton, avocat al statului, citise contractul încheiat între Stat reprezentat prin domnia-sa și biserica greco-catolică din Rodna, prin care se predă acesteia clădirea cu etaj și terenul vecin din centrul satului, care urmează să fie demolată și în locul ei să se construiască biserica unită românească. Oratorul face o caracterizare a sufletului de Rodnean, care este foarte generos, dând dovadă de aceasta prin grija specială ce au arătat-o copilașilor basarabeni, 85 de toți, pe care i-au adăpostit timp de 10 luni. Remarcă bunăvoința domnului Valer Pop (urale), ministrul comerțului și industriei în această chestiune. Urează sătenilor să construiască cât mai curând Biserica de care au mare nevoie.

Părintele protopop Simion Pop și Gavril Pop au oficiat un scurt Te-Deum, răspunsurile le-a dat corul intelectualilor condus de învățătorul Coruțiu.

Ședința festivă. Domnul dr. Oanea cetățean de onoare al comunei Rodna

Domnul Mureșan, primarul comunei, a deschis ședința festivă a consiliului comunal, care având în vedere meritele domnului senator Oanea și munca asiduă pe

DR. LAURENȚIU OANEA – Din activitatea de parlamentar interbelic

care a depus-o pentru triumful cauzei comunelor, l-a ales „cetățean de onoare al comunei”, singura recunoștință pentru atâtea binefaceri publice (Primarul predă diploma, iar asistența ovaționează frenetic pe domnul Oanea).

Cu această ocazie, din ședință se aduc urări M. S. Regelui. Se cântă „Imnul Regal”.

Domnul notar Nedelea, însuflețit de măreția clipelor și ca administrator al comunei, a rostit o entuziastă cuvântare, prin care s-au canalizat toate manifestările de simpatie și recunoștință ale țăranilor pentru senatorul Oanea, sărbătoritul și eroul zilei. A evocat clipele grele din perioada maghiară. Citește conținutul diplomei de „cetățean de onoare” a domnului Oanea. A încheiat prin a mulțumi oaspeților pentru participare.

Părintele protopop Simion Pop, în numele bisericii, a arătat dublul caracter al sărbătorii:

1. Împroprietărirea comunei pe „teritoriul montan” și
2. Împroprietărirea bisericii pe casa și teritoriul minelor din centrul satului.

Mulțumește domnului ministru Valeriu Pop și Episcopul Hossu pentru solitudinea cu care au rezolvat aceste chestiuni și mai ales cea care interesează Biserica, iar domnului senator Oanea, pentru competentele intervenții.

Domnul Ion Partene, prefectul județului, mulțumește și felicită pe senatorul Oanea pentru marea operă și binefacere pentru românii din Rodna, jertfind pentru o cauză dreaptă timp de 17 ani, fără disperare.

Domnul Domide, directorul școlii primare, compară serbarea de azi cu cea din 10 mai. Face o scurtă privire asupra secularului proces. În sufletele copiilor străjeri biruința aceasta va fi înscrisă cu litere de aur, iar „biruitorul” binecuvântat întotdeauna, decretând ziua de 16 mai ca sărbătoarea comunei.

Domnul dr. Login, avocat, adresează laude colegului său Oanea pentru rezultatul frumos al unei lupte de aproape două decenii.

Cuvântarea domnului senator Oanea

Primit cu aplauze îndelungate, domnul senator Oanea, anturat parcă de aureola nevăzută a unui biruitor și luptător strălucit, între altele, a mărturisit greutățile peste care a trecut timp de 17 ani cât a durat acest proces și niciodată nu și-a pierdut nădejdea că va succeda până-n sfârșit. Cauza comunei n-a trădat-o. În perioada maghiară, stăpânitorii unguri spuneau că între ei și Rodna s-a încheiat o „pace judecătorească”, dar între cine, pe ce chestie, cine a admis această pace? Comuna: niciodată! Totuși ziua dreptății a venit. Justiția și-a spus cuvântul peremptoriu. Trece în revistă apoi câteva amintiri din vremurile grele, câteva scene și manifestări de viață românească, de afirmare națională sub regim străin, consfătuiri cu intelectualii rodneni, etc., toate pe un ton duios care a impresionat adânc asistența.

DR. LAURENȚIU OANEA – Din activitatea de parlamentar interbelic

Menționează numele colaboratorilor din trecut. Dă apoi diferite sugestii folositoare sătenilor în legătură cu măsurile de viitor pentru ridicarea satului. Pădurea de fag de pe teritoriul montan trebuie tăiată și în locul ei să se planteze brazi. Casa primită să fie demolată de urgență și să se înceapă construirea bisericii. Declară că tot domnia-sa va fi în fruntea muncii și va sprijini orice acțiune ca un „cetățean de onoare” al Rodnei. Terminând, a fost frenetic aplaudat.

Corul a cântat „Trăiască România Mare!”.

Părintele Simion Pop a mulțumit domnului dr. George Anton pentru predarea casei și a terenului pe care se va edifica locașul de rugăciune.

Ședința s-a încheiat prin cuvântul domnului notar Nedelea. Au defilat apoi pompierii, premilitarii și străjerii în frunte cu învățătorii. S-a jucat „Hora”.

Banchetul

A urmat apoi o masă comună la Casină. Aici au toastat: domnul prefect Ion Partene pentru M. S. Regele, părintele Simion Pop pentru domnul senator Oanea, domnul Iustin Sohorca a elogiât munca domnului senator Oanea, părintele Gavril Pop a vorbit pentru domnul ministru Valer Pop și Episcopul Iuliu Hossu al Clujului, domnul dr. I. M. Popu, subprefect, a evocat clipe frumoase petrecute pe vremuri în Rodna, caracterizând pe domnul Oanea prin lumina tinereții. Domnul dr. Petreanu, medic circumscripție, a evocat memoria „cătanelor negre”, apreciind armata română, domnul Ion Costan a evidențiat atitudinea plină de sprijin moral și material a senatorului Oanea în problema culturalizării satelor românești din graniță, maiorul Popescu a caracterizat premilităria și străjeria, domnul Arsente Slăvoacă, ajutor primar, a înșirat problemele de viitor care preocupă comuna Rodna. Tuturor le-a răspuns domnul Oanea, declarând că este un fanatic al autonomiei grănicerești și că va intensifica munca pentru ridicarea comunelor din granița năsăudeană¹.

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul III, 1937, nr. 111 (vineri, 21 mai), p. 3.

BISERICĂ, ȘCOALĂ

Escriere de concurs

La școala trivială de trei clase din opidul Santu-Georgiu a devenit vacant postul de învățător secundar, cu care este împreunat un salariu anual de 240 fl. v. a.; apoi bani de locuință 30 fl. și relut de lemne 20 fl. v. a.

Aspiranții de a ocupa acest post vor avea a documenta:

- a) cum că se bucură de o purtare bună morală;
- b) cum că au absolvit cursul pedagogic cu succes bun și sunt calificați de învățători pentru o școală elementară de 3 clase;
- c) care pe lângă limba română vor ști bine și limba maghiară și germană, apoi vor fi mai servit ca învățători la asemenea institute cu succes bun se vor prefera.

Competitorii și competitorile pentru fiecare dintre stațiunile mai sus enumerate au de a-și așterne suplicele documentate la subscrisul comitet administrator de fondurile școlare în Năsăud mult până în 10 august 1870.

Din ședința comitetului administrator de fonduri școlare.

Năsăud 3 iulie 1870.

Leontin Luchi
vicepreședinte

Elia Burduhosu
secretar substititor¹

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIII, 1870, nr. 51.

Preotul greco-catolic Alexandru Avram

(necrolog)

Alexandru Avram, preot greco-catolic în fruntea comună Sângeorgiul-român, a murit în floarea etății, abia trecut de 40 de ani, după o boală grea de două luni. A lăsat în urma sa pe soția născută Reg[h]ina Popovici cu 5 copilași plăpânzi, dintre care cel mai mare a fost în anul școlar trecut în clasa I-a gimnazială, iar cel mai mic s-a născut cu câteva zile înainte de moartea tatălui său. În mormântarea a fost în ziua de Sân-Petru, 12 iulie a. c., serviciul funebral a fost săvârșit de 16 preoți, în frunte cu vicarul Rodnei, Ciril Deac, fiind de față mulțime din poporul credincios și mulți inteligenți veniți să-l petreacă la ultimul lăcaș. Decedatul a fost unul dintre preoții frunțași din ținutul nostru, venit în Sângeorz înainte de aceasta cu doi ani de la Dej, unde a servit ca capelan și catihet la gimnaziul de stat și celelalte școli din Dej și a câștigat simpatia tuturor Românilor din acest oraș. Ca Român a fost de model între preoții noștri, iar ca om de caracter a avut tăria convingerilor sale cărora rămânea credincios și le valora față de oricine. Panegiricul l-a ținut protopopul onorar Pamfilu Grapini din Rodna-nouă (azi Șanț, s. n.), care a caracterizat pe defunct în mod demn și cu înduioșătoarele cuvinte a stors lacrimi din ochii tuturor ascultătorilor.

Odihnească în pace!¹

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul III, 1907, nr. 26, p. 3.

Adunările populare de la noi

Duminica trecută a fost zi de însuflețire și pentru ținutul nostru, zi de sărbătoare, în care s-a desfășurat steagul de luptă pentru sufragiul universal și în comitatul nostru. Țărănimea noastră din toate părțile a dat dovadă de un interes vrednic de toată lauda pentru mișcarea ce s-a pornit în întreaga țară și pentru steagul de luptă ce s-a desfășurat. Țărănimea, ca și în trecut, astfel și în viitor, va fi factorul la care se poate conta între orice împrejurări în lupta politică a neamului nostru, căci pentru lumea aceasta nu va părăsi câmpul de luptă pe motive vremelnice cum, cu durere, s-a observat într-o parte a cărturarilor noștri.

Dar nu este momentul potrivit ca să facem cumpăna lucrurilor și să facem judecata. Poate că e o înțelegere greșită a situației, care e de vină. Să sperăm, însă, că situația se va limpezi și cei fricoși, de azi, își vor câștiga convingerea situației lor neatârătoare față de organele puterii și conștiința datoriei ce au de împlinit față de poporul care i-a născut și care îi susține.

Ne rezervăm observațiile pentru altă ocaziune. Constatăm cu mulțumită că vrednicii bărbați luptători de până acum s-au arătat vrednici și acum și că convingerile lor de buni români și oameni integri le-au rămas neatînse. adunările ținute și succesul lor e dovadă îndeajuns de grăitoare despre aceasta¹ [...].

Adunarea din Sângeorzu-român

S-a ținut Duminică în 1 noiembrie, la ora 1 după amiază, în parcul dinaintea hotelului „Hebe”. Deschiderea a făcut-o d-l dr. Andrei Monda, medic în Sângeorz. Domnia-sa, în cuvinte frumoase, a arătat scopul acestei adunări și a salutat pe poporul de față, mulțămindu-i că s-a prezentat în număr frumos la această adunare. De prezident a fost aclamat tot d-l dr. Monda. Din partea autorităților a fost de față d-l pretor Victor Schiffbaumer din Rodna-veche. De față, la adunare, a fost inteligența și popor cam la 300 persoane din Sângeorz. Depărtarea locului de adunare de la centrul comunei a fost cauza că nu a fost și mai mult popor de față.

La situația politică, în general și la discuția asupra reformei electorale, a luat cuvântul dr. Victor Onișor, într-o cuvântare ținută pe înțelesul tuturor, a tratat situația politică a poporului nostru de la intrarea în activitate, angajamentele luate de coaliție când a ajuns la guvern, în special pentru introducerea reformei electorale pe baza votului pentru toți, a făcut cunoscut în trăsuri generale proiectul de reformă al ministrului Andrassy, tendințele acestuia de a asigura și în viitor domnia păturii celor bogați din populațiunea țării, și aceasta prin restrângerea dreptului de vot la

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul IV, 1908, nr. 43, p. 1.

ADUNĂRILE POPORALE DE LA NOI - ADUNAREA DIN SÂNGEORZU-ROMÂN

știința de carte de-o parte, iar de altă parte prin introducerea votului plural.

Țăranul I. Măriuş, luând cuvântul, întreabă că cine nu va ști scrie și citi unguerește avea-va drept de vot și arată că aceasta ar fi o mare nedreptate pentru poporul de la sate. I s-a dat lămurirea că după proiectul adus de gazete, ministrul a părăsit acest gând și că vrea să deie dreptul de vot la toți cei ce știu scrie și citi în limba lor.

Poporul, în mai multe rânduri, a dat expresiune dorinței sale prin întreruperi foarte potrivite.

După aceea, a luat cuvântul d-l Aurel Chinteuan, preot administrator, și după o motivare potrivită a prezentat proiectul de concluzie primit unanim de adunare, prin care s-a hotărât:

1) să se trimită telegramă omagială Maiestății Sale în care se cere ajutorul la introducerea votului universal nefalsificat, se protestează în contra pluralității și a restricțiunilor nedrepte;

2) adunarea cere introducerea votului universal nefalsificat, care să ieie în șanțurile constituțiunii pe toți cetățenii țării, fără deosebire de clase, neamuri și confesiuni, cu vot asemenea, secret, direct, cu votare pe comune și nelegat de știința de scris și citit, protestează în modul cel mai hotărât în contra pluralității și în contra votului prin delegați, care introduce neegalitatea între cetățeni;

3) adunarea votează încrederea deputaților naționaliști, își exprimă recunoștința pentru lucrarea lor de până acum și îi roagă ca să lupte și în viitor cu energie pentru drepturile poporului.

Telegrama omagială s-a expediat numai a doua zi, dimineața, fiind duminică închis biroul telegrafic.

Dr. Victor Onișor a mai făcut apel la învățători ca să se supună sarcinii de a ține cursuri pentru analfabeți și către țăranii care n-au ajuns să știe scrie și citi, ca însușindu-și știința de carte să ajungă la dreptul de vot. Frunțașii de față au declarat că învățătorii din Sângeorz au și luat deja angajamentul de a ține curs pentru analfabeți și că altcum în comună se află foarte puțini bărbați care să nu știe scrie și citi.

D-l prezident a închis apoi adunarea, care a decurs în cea mai frumoasă ordine și însuflețire.

La adunare au fost de față și trei jandarmi, dar neînarmați și numai în echipament de plimbare¹.

¹ *Ibidem*, p. 2.

LUCRURI VĂZUTE PENTRU CULTUL DIN STRĂMOȘI

S-ar crede că e o transplantare reînviată a luptelor ce învrăjbeau acum câteva secole cultul creștinesc în Apus, povestea petrecută aci, în vederea și poetica localitate a Sângeorgiului Român, adăpostit între Munții Cormaii și scăldată de furtunaticul Someș. Povestea desfășurată în jurul unei bisericuțe și a unui biet iluminat care cu prețul vieții a ținut cu îndârjire să ridice biserică ortodoxă pe plaiuri băștinașe românești.

Iar dacă e adevărat că menirea omului i-e scrisă de mic pe frunte și-n ochi, nici unul mai mult ca părintele ce am cunoscut, umil, blând și supus tuturor, nu e icoană mai vie a acestei zicale din bătrâni.

De mic copil el a fost închinat celor sfinte, iar credința lui nesupusă, neștiutoare de toate axiomele subtile ale semidoctilor, avea la bază acea înflăcărare adâncă ce fac din cei dăruiți cu ea, iluminării neînfrânți de nici o persecuție, de nici o primejdie.

Căci cine ar crede că aci în pașnicul Sân-Georgiu, cu peste 4.000 de suflete, călugărul sfințit de biserica ortodoxă a întâmpinat ironii, batjocuri, hulă, bătăi?

Aceasta pentru simplul fapt că prin mijloace proprii, umblând zdrențuros, rupt de foame, a pus ban lângă ban spre a ridica draga biserică cultului strămoșesc. Și într-o bună zi bisericuța s-a înălțat. Modestă, fără turnuri înalte, ca și înfăptuitorul ei. Dar ca și mănăstirea lui Manole, ea se înalță într-o zi spre a fi dărâmată într-o noapte. Nu de unguri, cum s-ar crede, nici de evreii ce trăiesc în pace cu cei de alte culturi, ci de o mână de români greco-catolici, sub fălăciosul pretext că părintele ortodox nu e dichisit, nu e pomădat, nu poartă freză, nu miroase a „odicolon”. Și în ciuda autorizației de la centru, bietul călugăr fu frezat, tuns cu sila, ridicându-i-se până și clopotele ce le cumpărase din daniile poporului și din propriile sacrificii.

- Umilește-te că te vei înălța, a zis Domnul care, în fine, supărat d-acolo din tăria lui cerească trimisese bietului călugăr un apărător în persoana unui bun român și a soției lui, d-l și d-na Anton Domide, directorul liceului din Cluj. Acești soți inimoși, ridicară, înălțară pe umilitul călugăr, îl ajutară cu bani, îi înlesniră împrumuturi, o mică subvenție ministerială și din nou întărit, străjerul bisericuței ortodoxe porni iar la drum cu desăguța.

- Dați, dați pentru o bisericuță!

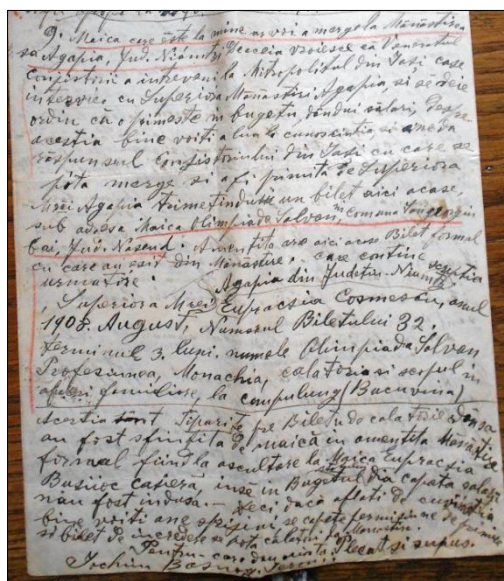
Și ca o minune, casa Domnului fu, din nou, ridicată.

LUCRURI VĂZUTE - PENTRU CULTUL DIN STRĂMOȘI

Am vizitat-o și eu, deunăzi, cu o bună ortodoxă, amica mea Maria Giurgea, marea artistă a Naționalului și, uimite, mișcate, nu am știut ce admira mai mult. Pe preotul iluminat pe care l-am găsit vopsind el însuși ușile altarului, ferestrele bisericuței sau pe vrednicul român Domide ce, cu ochii plini de lacrimi, își privea bisericuța!

Vă spun, astea toate v-ar părea o poveste și, poate, nu s-ar crede, Sân-Georgiul e așa de departe și când o localitate e depărtată, atâtea se pot petrece în ea nesupărate. Totuși, eu aș invita prin aceste rânduri, foarte respectuos, pe înaltul șef al bisericii ortodoxe, să arunce o ochire asupra unicei biserici de cult ortodox care se va târnosi în curând, în ciuda atâtor zavistii în Sân-Georgiul Român.

Totodată, cu acest prilej, voi adăuga că altarul cel nou al noii bisericuțe, închinată patronului ei Sfântul Gheorghe, este sărac, după cum se poate vedea din cele scrise, că odăjdiiile sunt peticite, că sfintele odoare lipsesc. Deci, dacă oamenii de inimă și cu drag de biserică din străbuni (mai sunt și din aceștia) citesc aceste rânduri și vor să facă o faptă nepieritoare în fața Domnului, ei pot trimite orice daruri sfinte, pe adresa d-lui profesor Anton Domide, Cluj, protectorul bisericuței din Sân-Georgiul și a iluminatului ei slujitor¹.

¹ *Dimineața*, București, Anul XXII, 1926, nr. 7074, p. 3 (articolul este semnat cu pseudonimul FULMEN, care aparține Ecaterinei Raicoviciu Fulmen, născută în 1881 - una dintre puținele și valoroasele ziariste ale presei anilor 1926. Absolventă a Facultății de Litere din București, în 1905 a intrat în presă, scriind la celebrele ziare *Adevărul* și *Dimineața*. A fost membră activă a Sindicatului ziariștilor din București și în Societatea Scriitorilor. A editat 5 volume de literatură).

DIN GRANIȚĂ

PROTOCOL

luat în sinodul mixt al Vicariatului greco-catolic al Rodnei, ținut în 16 și 17 martie 1870, sub prezidiul Reverendisimului Domn Vicar Grigore Moisil, fiind de față următorii distinși domni membrii:

a) Preoți

- Grigore Mureșan, parohul Feldrului
- Iosif Balu, administrator Ilva-Mare
- Iacob Candale, paroh în San-Iosif
- Ioan Chita, parohul Leșului
- Vasile Groze, paroh în Maieru
- Vasile Șioldea, paroh în Mititei
- Leon Vertic, paroh în Mocod
- Ioan Timariu, administrator în Mureșeni
- Ioan Iazar, cooperador în Năsăud
- George Feti, paroh în Plai
- Ștefan Pop, paroh în Rebrîșoara
- Ioan Pop, paroh în Runc
- Simion Tanco, paroh în San-Georgiu
- George Pop, paroh în Telciu
- Moise Pop, paroh în Tiha
- Ștefan Maniu, paroh în Zagra.

b) Învățători

- Spiridon Feti în Bichigiu
- Vasile Pop în Feldru
- Andrei Bojor în Găureni
- Procopiu Rusu în Hordou
- Gavrilă Nechiti în Ilva-Mică
- Ignatiu Seni în Leșu
- Vasile Pop în Maieru
- Gavrilă Cirilă în Mititei
- Alexiu Bulbuc în Mocod
- Ioan Ionașcu în Telciu

PROTOCOL

- Ioan Miron în Telciu
 - Nicolae Pupăză în Telciu
 - Iacob Pop în Năsăud
 - Petru Tofan în Nepos
 - Ipate Dudeu în Poieni
 - Zaharia Catarig în Rebra
 - Ioan Lazar în Rebrîșoara
 - Teofil Morariu în Romuli
 - Ștefan Pavelia în Runc
 - George Mutul în Salva
 - Mihai Domide în San-Georgiu
 - Ștefan Utalea în San-Georgiu
 - Demetriu Candale în San-Iosif
 - Ioan Drăgan în Zagra
 - Macedon Maniu în Zagra.
- c) Reprezentanți comunali
- Grigore pop în Bichigiu
 - Leontin Luchi în Feldru
 - Precup Șiarde (Jarda?) în Ilva-Mică
 - Moise Motofelea în Maieru
 - Simion Bulbuc în Măgura
 - Ștefan Roșiu în Mititei
 - Vasile Petri în Mocod
 - Maftai Belei în Mureșeni
 - Iacob Prădan în Năsăud
 - Grigore Istrate în Nepos
 - Gavril Maniu în Zagra
 - George Feti în Poieni
 - Ioachim Mureșanu în Rebrîșoara
 - Cosma Anca în Rodna
 - Ioan Cosmi în Runc
 - Leon Pavelea în Salva
 - Alexandru Șteopoaie în San-Georgiu
 - Vasile Pop în San-Iosif
 - George Gavrilaș în nPlai
 - Ioan Mureșianu în Telciu
 - Maxim Pop în Tiha.
- d) Inteligenți invitați

Florian Porcius, Dr. Ștefan Pop, Ioan Pavel, Ioan Mălai, Florian Moțoc, Ioan Ciorceriu, Octaviu Barițiu, Ioan Florian, Iacob Pop, Isidor Titieni, Elia Cincia, Demetriu Vaida, Florian Mikes, Ariton Mărcuș, Nicolae Beșianu, Nestor Ganea, Dr.

PROTOCOL

Ioan Lazar, Teodor Dumbravă, Ioan Marianu, Ioan Sârbu, Teodor Rotariu, Andrei Morariu, Nicolae Pop.

Sedința I

Adunându-se membrii sus-numiți la ora 10 a. m. în sala școlii normale, d-l președinte provoca pe membrii sinodului ca înainte de începere să invoce ajutorul Spiritului Sfânt, după care membrii și intonară cântarea „Împărate ceresc”. După acestea, d-l președinte ținu o cuvântare potrivită în care arăta că după ce am declarat că școlile noastre voim să aibă și pe viitor caracter confesional, trebuie să ne întregim ca să le organizăm astfel cât să corespundă cerințelor legii școlare din 1868. Spre scopul acesta afla că e de lipsă să se aleagă un senat confesional districtual care să aibă a se ocupa cu toate afacerile școlare, atât externe, cât și interne. Pentru aceea și-a luat libertatea a convoca sinodul vicarial. Mai încolo face cunoscut că de la măritul ordinariat încă a primit ordin prin care se provoca a ține sinod și a încerca ce mijloace s-ar putea afla pentru susținerea preparandiei confesionale. Arătând, dar, ca obiectele principale ale dezbaterii vor fi alegerea senatului și cauza preparandiei, declară ședința deschisă și:

1. Recerca pe membrii sinodului să aleagă trei notari pentru ducerea protocolului ședințelor.

Ad. 1. Sinodul alege cu aclamații pe membrii Maxim Pop, Vasile Petri și Gavrilă Maniu.

2. Cu ocazia alegerii notarilor de aduse pe tapet că ar fi lipsă a se alege un notar tractual, deoarece până acuma a lipsit notarul tractual.

Ad. 2. Sinodul, aflând de lipsă alegerea notarului tractual, alege prin aclamațiune pe d-l Simion Tanco, iar de vice-notari pe distinșii domni Dr. Ioan Lazar și Maxim Pop.

3. Profesorul Leon Pavelea, cerând cuvântul, arată că în privința participării profesorilor preoți la sinodul vicarial e lipsă să se decidă dacă pot participa și dâșii la sinod cu vot decisiv sau nu. Pentru aceea propune: sinodul să binevoiască a se declara protocolarmente în privința aceasta și apoi prin prezidiul sinodului a exopera valoarea de lege acestei concluzii de la locul competent – lăsând dacă se va afla de lipsă în cazul cel mai nefavorabil, în discreția măritului ordinariat a căuta și defige baza prin care profesorii preoți din Năsăud să nu se eschiveze de la vot în orice afaceri atingătoare de cler și biserică.

Vorbind mai mulți membri la propunerea d-lui Leon Pavelea, sinodul în urmă:

Ad. 3. Declară că nu se află competent a decide în privința aceasta.

4. D-l Leontin Luchi descoperă că dâșul după plenipotența ce o are de la comitenții săi, vede a fi chemat numai în obiectul preparandiei. Din cuvântul d-lui vicar, care a declarat că sinodul l-a conchemat propriu mod, vede însă că e chemat și

PROTOCOL

în alte afaceri și mai ales pentru alegerea unui organ școlar confesional al vicariatului întreg. Pentru aceea mulțumește d-lui vicar și afirma că ținerea acestor sinoade poate să aducă fructe bune. În urmă propune ca sinodul să mulțumească d-l vicar, pentru că i-a dat ocazia dorită de a se aduna.

La cuvântul d-lui Leontin Luchi, reflecta d-l președinte, că acesta e a patrulea sinod ținut cu mireni.

Ad. 4. Sinodul întreg se ridică și pofteste d-lui vicar un întreit „să trăiască!”.

5. D-l Maxim Pop, văzând din strigările de mulțămită cele unanime ale sinodului dorința fierbinte de a se ține sinoade cu mireni, propune ca: după ce nu știe vreo lege care să ne fi luat drepturile avute de a ține sinoade cu mireni în cauzele școlare și fundamentale, după ce chiar aceste cauze astăzi mai tare ca oricând cer ținerea acestor sinoade, sinodul prezent prin concluzie să oblige pe Reverendisimul Domn Vicar a conchema sinodul după datina veche, adică din preoți și mireni, și anume din fiecare comună bisericească preotul și doi mireni aleși de comună.

Ad. 5. Sinodul aflând ținerea sinoadelor după datina veche mai necesar ca oricând, decide unanim că de aici înainte să se țină atare sinod în tot anul cel puțin o dată și încredințează prezidiul cu executarea acestei concluzii.

6. Punându-se la ordinea zilei alegerea unui senat confesional districtual, cere cuvântul mai întâi d-l Vasile Petri și în o cuvântare mai lungă arată mai întâi pașii făcuți de acei domni care fură aleși să compună senatul scolastic districtual politic. După aceea trece la starea școlilor noastre și aruncând o privire scurtă peste starea lor din toate punctele de vedere, ca concluzie face următoarea propunere:

Fiindcă în Districtul Năsăudului există mai bine de 100 de ani o corporație care e încredințată cu afaceri școlare, sinodul nu voiește a funcționa de instanța a doua în afacerile școlare cum pretinde această instrucțiune provizorie a măritului ordinariat, ci recunoaște și pe viitor organul existent sub numirea de „comitet scolastic grăniceresc”, investindu-l cu putere a decide și în acele afaceri disciplinare care, după numita instrucțiune, ar fi în competența sinodului vicarial. Spre scopul acesta, comitetul să se reorganizeze așa cât să corespundă înaltei sale misiuni. Iar fiindcă în comitetul numit se află și membrii de religie greco-ortodoxă aceia, când se vor pertracta cauze scolastice ale greco-catolicilor, să nu participe la ședință.

Asupra acestei propuneri se începe o discuție îndelungată și serioasă, după care în urmă se decide:

Ad. 6. Sinodul primește propunerea d-lui Vasile Petri cu adausul ca comitetul să se acomodeze recerințelor de față.

Fiind timpul înaintat, d-l președinte închide ședința anunțând următoarea ședință pe după-amiază la ora 4.

Ședința II

Deschizând d-l președinte ședința, propune:

PROTOCOL

7. Ca să se discute ca după ce sinodul a recunoscut organul existent și pe viitor de organ scolastic de instanța a doua, năruindu-i sfera de activitate, nu cumva ar fi de lipsă să se facă oarecând statute?

Luându-se propunerea la dezbatere, d-l Ioan Florian afla de lipsă niscai principii și pentru aceea propune ca sinodul acuma să decidă unele puncte mai esențiale.

Mai mulți inși susțin că nu e de lipsă satorirea atâtor puncte, având comitetul însuși a-și face statutele sale. După o discuție mai lungă, la propunerea d-lui Vasile Petri sinodul decide:

Ad. 7. Comitetul se reacearcă a-și pune toată năzuința în organizarea școlilor că niciuna să nu devină în pericol de a se preface în școală comună paritetică după art. 15 a Legii școlare din 1868.

8. Punându-se la dezbatere înființarea senatelor scolastice confesionale în comunele bisericesti, se începe o discuție la care, luând parte mai mulți membri, arătară că în comune încă au existat niște organe de acestea sub numirea de „comisiuni scolastice” și nu e de lipsă decât reactivarea lor.

Finindu-se discuția, sinodul, la propunerea d-lui Ioachim Mureșianu, decide:

Ad. 8. Sinodul nu află de lipsă constituirea altor senate, ci decide reactivarea comisiunilor scolastice vechi, cu atributele ce le dă Legea școlară din 1868.

Ședința se încheie la ora 7, seara, anunțându-se ședința pe mâine 17 martie la ora 8 de dimineață.

Ședința III

După deschiderea ședinței, d-l președinte pune la ordinea zilei:

9. Cercarea modului prin care s-ar putea câștiga mijloacele de lipsă pentru susținerea preparandiei confesionale. După citirea actelor respective, mai întâi ia cuvântul d-l Ioan Florian și într-o vorbire lungă și bine motivată arată, mai întâi, lipsa unei preparandii confesionale fără care susținerea școlilor confesionale e cu neputință. Preparandia confesională, însă, trebuie să fie întru toate astfel organizată cât să poată concura cu oricare preparandie de stat. Venind, apoi, la părerea veneratului consistoriu despre întreținerea ei, arăta că fondurile diecezane își au menirea lor și nimănui e iertat a altera acea menire. De cumva se vor ridica procentele, acelea toate au să cadă în folosul acelor pentru care sunt menite. De aceea propune în privința aceasta următorul proiect de concluzie: Sinodul protestează în contra tuturor acelor care ar cuteza a întrebuința vreun crucer din fondurile diecezane spre altceva decât spre aceea sunt menite și declară că în cazul când s-ar ataca aceste fonduri ori de către cine, va face pașii necesari pentru apărarea lor.

În privința mijloacelor din care să se poată susține preparandia afla ca acelea se pot câștiga așa dacă confesiunea greco-catolică – după ce legea concede a se întrebuința 5 procente după contribuția dreaptă pentru susținerea școlilor, - va vota

PROTOCOL

un procent pentru susținerea preparandiei confesionale, propune dar ca sinodul să declare că spre susținerea preparandiei votează un procent de la darea directă.

Asupra acestor propuneri se începe o discuție serioasă la care au participat mai mulți membri, vorbind unii contra expresiilor din propunere, iar d-l Leontin Luchi contra propunerii a doua, arătând că dacă se compută fondurile scolastice comunale, atunci comunele au contribuit cu un procent, ci mai mult decât 5 procente, pentru aceea nici nu se poate învoi fără a fi autorizat din nou de comitenții săi a vota încă un procent pentru susținerea preparandiei.

Închizându-se discuția și punându-se propunerile la vot.

Ad. 9. Propunerea întâia se primește cu majoritate aproape în unanimitate, iar a doua încă având contra numai votul d-lui Leontin Luchi, care-și susținu obiecția sa și dori să intre la protocol.

10. În legătură cu propunerile primite, membrul Maxim Pop face propunerea ca sinodul să-și exprime dorința pentru conchemarea cât mai iute a sinodului diecezan după uzul antic, unde să se lămurească și decidă definitiv toate aceste cauze.

Ad. 10. Propunerea se primește cu unanimitate de voturi.

11. Tot în legătură cu concluzia de mai sus, membrul Vasile Petri propune ca sinodul să pretindă pentru cazul când s-ar învoi toți greco-catolicii din dieceză a conferi un procent pentru susținerea preparandiei, să se pună un organ anumit care să administreze acele venituri.

Ad. 11. Propunerea se primește unanim.

12. Membrul sinodului Iosif Balu arată că vin mai multe corespondențe directe de la inspectorii regești de școală și propune să decidă ceva în privința aceasta ca să nu devină preoții în confuzie, neștiind de cine să asculte.

Ad. 12. Sinodul își exprimă părerea de rău pentru nerespectarea autorităților confesionale și pentru aceea decide a se ruga venerabilul ordinariat ca să recerce din nou pe distinșii domni inspectorii regești ca față cu școlile confesionale să se adreseze numai prin organele competente.

13. Membrul Ioan Mureșianu aduce înaintea că prin ziare s-a răspândit tristă știre că înaltul minister a oprit ținerea congresului provincial greco-catolic. Pentru aceea propune ca sinodul luând în considerare înțețitoarea lipsă a congresului așteptat cu atâta sete, luând în considerare că noi trăim sub un regim constituțional, luând în considerare că astăzi nici evreilor nu le e oprit ținerea congresului, luând în considerare că aliniatul 14 a articolului de lege 43 din 1868 susține autonomia tuturor confesiunilor, să facă toți pașii cuviincioși la locurile competente în privința asta.

Ad. 13. Sinodul având cunoștință despre acea știre tristă își exprima părerea de rău, când tuturor fiilor patriei din imperiul austro-maghiar li se concede a-și regulariza afacerile lor bisericești în congrese, singur greco-catolicilor se neagă acest drept și se ignoră autonomia lor bisericească.

PROTOCOL

Luând apoi în considerație propunerea d-lui Ioan Mureșianu decide: ca mai înainte să se câștige informațiile de la venerabilul ordinariat mitropolitan despre autenticitatea acestei știri triste și pentru cazul când aceasta s-ar constata, decide a se alege o comisie care în numele sinodului să facă pașii necesari.

14. Președintele pune la ordine alegerea comisiei care, totodată, să se însărcineze și cu verificarea protocolului.

Ad. 14. Se aleg pe lângă notarii ad-hoc și cei tractuali încă distinșii domni: Leontin Luchi, Florian Porcius, Leon Pavelea și Sebastian Coșbuc.

Nefiind alte obiecta de pertractat, d-l președinte închide ședința mulțumind membrilor sinodului pentru zelul și interesul bisericesc-școlar, îi roagă ca să nu pregete a veni de câte ori va pretinde interesul comun, ca să ne adunăm spre consultări în cauzele comune.

Protocolul s-a verificat în ședința comisiei verificatoare ținută în 3 aprilie 1870.

Președintele:

Grigore Moisil
vicar

Notari ad-hoc:

Maxim Pop, Gabriel Maniu, Basiliu Petri¹.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIII, 1870, nr. 75, f.p.

Cercetări istorice

MILU MĂLIN

După multe alergături, în 1858 se înființează „Institutul preparandial din Năsăud”, susținut din fondul de îmbrăcăminte al Grănicerilor și din o mică dotațiune a verului. În anii următori, guvernul netrimțând dotațiunea și fondul (unde erau oareșicare neînțelegeri) neputând ajuta institutul „așa după cum s-ar cere”, direcțiunea s-a îndatorat la „niște evrei de treabă din Intradam (în 1862) și de aici (în Năsăud)”. Ajutoare însă tot nu vin de nicăieri și institutul e necăjit – vorba lui Petri – și evreii „cei de treabă” sunt oamenii „care strâng cu camețile”. „Preparandia” a mai dăinuit până în 1868 când necazurile materiale au ucis-o.

*

În 1885 călătorul Bergner a fost izbutit de mulțimea evreilor din Năsăud. Tocasse, spune în 1888, că evreii joacă un rol dominant și pe bieții români îiucid prin mizerie și alcoolism. „dar cea mai gravă formă pe care a îmbrăcat-o până acum cruzimea jidovilor, este aceea ce se rapoartă la exploatarea corpului omenesc” (Tocasse, citat de dr. N. Paulescu).

E o dogmă arhicunoscută astăzi că evreul după ce s-a înfiripat, devine obraznic, iar după ce s-a îmbogățit, poruncește, persecută și subjugă fără milă. Masca și-o alege fără greș. Până mai ieri în șovinismul ultra-național, pe față, pe când sufletul cotropit de socialismul internațional alerga spre marxismul întrupat în iadul bolșevismului rusesc de azi.

Acest fapt a rodit seria nesfârșită a prigonirilor politice în fiecare stat, dar cu deosebire în cele de un poliglotism evidențiat în Austro-Ungaria.

Nesfârșit e numărul acestor săgeți anarhic aruncate de evrei în ființa neamului românesc, de care au avut din belșug parte și românii din granița năsăudeană (datele ce urmează sunt după un studiu în manuscris a d-lui dr. C. I. Soțel: *Revoluția din 1918*).

În procesul de presă de la 11 septembrie 1890, preotul Ioan Macavei din Năsăud, a fost tras la răspundere înaintea Curții cu Jurați din Cluj, pentru articolele „Tisza” și „Kosuth”, publicate în ziarul „Tribuna” din Sibiu (primul în nr. 50 și 51 din 1890, iar cel din urmă în nr. 53 și 54, același an). Deși om bătrân și slab, preotul Macavei a fost condamnat la un an și jumătate temniță de stat, pe care a ispășit-o la Seghedin, unde a contractat o tuberculoză care l-a dus în mormânt nu mult după terminarea osândeii. Iar în procesul „Replicii din 31 august 1893”, în al cărui comitet a fost și studentul medicinist Victor Culcer (mai târziu medic al Minelor Statului, până

MILU MĂLIN

în 1918 în Rodna), în care a fost condamnat Aurel Popovici la 4 ani și Nicolae roman la 1 an închisoare de Stat. Apoi în procesul din 12 iunie 1894, în care acuzații bârgăoani: Ioan Dologa preot, Eiliseu Dan învățător, Simion Monda protopop, Pavel Beșa preot, Ion Orban preot, Iacob Oanea învățător și Al. Pop au fost trași la răspundere înaintea Curții cu Jurați din Cluj pentru adresa de aderență către condamnații în procesul „Replicii” și cu deosebire în procesul „Memorandului” din 7 mai 1894, în care ne putem mândri cu martorul Gherasim Domide, parohul Rodnei, care a urcat demn și disprețuitor golgota percuțiunilor politice, condamnat fiind la 2 ani și jumătate închisoare politică și arestat imediat. În toate acestea procese mari, în care era în joc existența și cinstea Neamului românesc ciscarpatin, evreii au fost cei mai înverșunați dușmani ai românilor, spionându-și fățiș în fața instanțelor cu deosebire administrative.

Nenumărați intelectuali și țărani grăniceri au suferit potopul unei urgii fioroase în urma mascaradei ultra-patriotismului interesat, perfid, jidovesc.

Case întregi au fost răsturnate, percheziționate, răvășite (cu care ocazii s-au confiscat nenumărate cărți: „Războiul ruso-român-turc”, „Replica Junimii Academice Române”, „Dicționarul românesc”, „Românii la Debrețin”, „Frage in Libenburgen und Ungaren” de Eugen Brote, tablourile M. L. R. Române; iar posesorii hărțuiți, batjocoriți, bătuți de jandarmi în aplauzele și amenințările evreilor purtați zi și noapte pe la autorități și închisori („... pentru ca să nu credem, D-lor jurați și să nu creadă nici un maghiar, că plecând noi, o să puteți aduce în locul nostru străini de care numărați și acum destui în sânul dvs. - aluziune la jidani, corespondentul – și care au împins la fapte rușinoase pe care însuși d-l procuror le condamnă”. Din „Românii la Debrețin”, repl. adv. Coroianu, pag. 48).

Când sosea jandarmul sau oricare organ administrativ în sat, nu se îndrepta după informațiuni către primarul român, nici către notarul, de regulă străin, care orișicât de patriot ar fi fost, prefera să nu-și piardă clientela afacerilor particulare care îi îngrămădeau mijloacele de existență boierească, ci se strecura în dugheana ori crâșma evreului unde li se desfășura întreg secretul satului.

Totdeauna din țăntar făceau armăsar și niciodată nu uitau să se răzbune implicând pe cei mai vrednici care le stăteau în cale, în acțiuni de multe ori iscodite înadins, ca pe de o parte să poată scăpa singular de prezența lor, pe de altă parte să poată teroriza să le mlădieze șira spinării la cheremul lor, să chivernisească apoi după bunul plac, ca într-un sat fără câini.

Procesele capitale (înșirate, nu numai acelea care se referă la granița năsăudeană) și alte prigoniri ale presei evreiești și a oamenilor politici români erau pentru a înăbuși cu forța orice mișcare națională, orice acțiune de rezistență sau atac, în tot locul, unde mai palpita o conștiință trează românească.

Răsfoind „Chestiunea Românească în Transilvania” de Eugen Brote din 1899, găsim în „Tabloul proceselor politice făcute românilor în ultimul deceniu, 1884-1894”, începând cu opag. 415, 445, totalitatea juraților străini și jidanii: Purjek,

CERCETĂRI ISTORICE

Kiș, Comitz, Pizstory, Weisz, Fischer, Sansingher, fără a mai înșira și pe cei botezați și maghiarizați, evident, purtând poporului și adevăraților conducători români tot aceleași sâmbete în sufletul lor, ca și cei de astăzi.

În acești 10 ani au fost intentate 47 procese politice cu 161 de acuzații, dintre care 13 scoși de sub acuză, 17 achitați și 107 condamnați la 59 ani și 15 zile închisoare de Stat ordinară și la amenzi de 11.840 florini v. a.

Afară de acestea au mai fost nenumărate procese politice care sub cuvântul clasic de agitare s-au făcut atât intelectualilor, cât și țăranilor pentru discursuri rostite la adunări publice, la înmormântări, la nunți, ba chiar și pentru toasturi, clăci, etc.

La acestea trebuie să adăugăm apoi șicanele și pedepsele țâșnite tot din răzbunare și ură de rasă, care le încadrau șefii sanitari, polițienești, administrativi, etc., care au fost atât de numeroase încât desigur, nu a fost român conștient să nu se poată mândri a fi fost lovit fără cruțare de biciul lui Attila.

Ar fi un păcat istoric să nu eternizăm tratamentul celor condamnați la temniță politică, cu deosebire pentru generația tânără de astăzi. Pentru că e dureros că aceste jertfe și fapte mărețe, aceste eforturi supraomenești, din luptele naționale, să fie uitate cu totul în România Mare.

„Știri despre soarta condamnaților noștri din Vatz. De timp îndelungat ziarele noastre nu ne dau nici o știre despre starea și aflare scumpilor martiri care zac de un an de zile în închisori, victime ale convingerilor lor politice naționale și a celui mai incalificabil șovinism și mai degradatoare persecuțiuni din partea asupritorilor noștri seculari. S-ar părea că națiunea pentru care s-au sacrificat, i-a uitat cu totul sau că starea lor din toate punctele de vedere este mulțumitoare, că sunt tratați admirabil de bine și noi nu am avea motive a ne plânge și a face zvon în lume în zadar, exagerând sau falsificând numai adevărul. Grozavă deziluzie însă ar fi în toate cele admise mai sus.

Cauza tăcerii este de natură a ne spăimânta, a ne pune pe gânduri serioase și a ne forța să strigăm de durere, ca să nu auză lumea întreagă și să știe toți că victimele șovinismului maghiar (deși judecați la osândă îndelungată, dar mai ușoară de suportat, după cum ar trebui să fie regimul în închisorile de Stat) în ascuns însă sunt condamnați a-și zdruncina sănătatea pentru vecie, a deveni neoameni, incapabili de orice muncă și a se stinge încetul cu încetul, dar sigur. În conformitate cu noul Regulament intrat în vigoare de la 19 aprilie, condamnaților li s-au retras și micile favoruri de a-și vedea familiile mai multe ore pe zi: una înainte și una după masă; li s-au interzis a mai primi vizitatori, excepționându-se numai rudele cele mai apropiate, cărora (încă rar de tot, cu dificultăți enorme și pentru durate foarte scurte) li se permite a-i vizita; corespondențele ce primesc sunt controlate sever, iar ei sunt obligați a corespunde numai în limba statului; li s-a redus timpul preumblărilor în aer liber la 2 ore pe zi; li s-a oprit de a lua masa în comun, trebuind să mănânce fiecare separat, în celula sa, iar ca culme celor de la Vatz, li s-au edificat o nouă locuință în care au fost transportați de la 4 iulie, locuință care va deveni un mormânt

MILU MĂLIN

sigur, după cum vom proba în cele următoare¹.

Temnița cea nouă botezată „Allamifoghaz” este zidită imediat deasupra malurilor Dunării pe un teren pieziș și strâmt și înconjurată de ziduri uriașe. Ca motiv de orbire și inducere în eroare a vizitatorilor norocoși a vedea pe condamnați, curtea deși mică, prezintă un aspect plăcut cu puțini arbori și flori; tot asemenea se prezintă și așa numita sală de primire: spațioasă, luminată și cu aer curat. Aici însă, condamnații petrec timp puțin; iar celulele lor menite pentru dâșii pentru noapte și o mare parte a zilei, sunt niște subterane adevărate, umede, de un miros greu și sufocant, ceea ce se probează din exteriorul palid, apatia și neliniștea zugerăvite în mod demn de compătimit pe fețele lor și aparente din mișcările și vorbele lor. Toate celulele sunt spre curte și cu fațada spre Dunăre și astfel așezate încât la spatele zidurilor corespunde fiecărei celule câte un closet și grajd din vecini.

Zidurile menite pentru locuință, atât din cauza vecinătății grajdurilor aparținătoare temniței, a closetelor și a apropierii Dunării, cât din cauza cărămizilor nearse și edificarea forțate (s-a început zidirea astă-toamnă și s-a continuat cu mare grabă în cursul iernii), sunt pline de umiditate, care va produce efectele ei dezastruoase, îmbibându-se în organismul condamnaților siliți a-și trece viața cu ea și în ea. Pentru a opri ivirea umidității la suprafața zidului, înțeleapta comisiune de edificare a uns zidul cu păcură, iar peste păcură, astă-primăvară, a aplicat văcălașul, pentru a cărei uscare forțată, 2 luni în primăvară au încălzit odăile cu cărbuni de piatră. Din această procedură a urmat că celulele condamnaților constau nu din zidul uscat, ci din unul plin de umiditate, saturat cu miresme de gunoi, păcură și fum de cărbuni de piatră, cu care se umplu micile celule și al căror miros sunt forțați a-l respira sârmanii ocnași, căci nici în ocne nu poate fi mai rău.

Fiecare celulă e de 4 m. lungime și 3 m. lățime, astfel construită încât fereastra și ușa sunt una lângă alta, cu fața spre un coridor îngust, închis de toate părțile cu geamuri fixe. În chipul acesta, aerisirea celulelor e absolut imposibilă. Acest fapt a fost observat și de comisiunea însărcinată cu primirea localului, care a voit a ajuta aerisirea făcând câte o spărtură, botezată ventilație, în tavanul fiecărei celule. Podul întregului edificiu însă este închis ermetic din toate părțile, așa ca nu cumva vreun delincvent să poată evada, iar poreclita ventilație este o adevărată ironie. Între celule este așezat closetul în coridorul fără antișambră din care conduce un canal primitiv de-a lungul coridorului și curții în afară.

Numai cel ce-și petrece cât de puțin viața între aceste ziduri poate înțelege și simți infecția ce se produce în aceste spelunci. Și în această infecție sunt forțați a petrece condamnații noștri, zilnic 22 ore, căci după cum am amintit numai 2 ore pe zi, au voie a se plimba prin curte.

Nu se va mira nimeni deci, dacă între astfel de împrejurări și numai câteva

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul XI, 1937, nr. 171, p. 2.

CERCETĂRI ISTORICE

zile petrecute în acest local, să resimt în mod vădit de întemnițați prin indispoziții trupești și sufletești, prin dureri de cap, respirație grea și înfundată, lipsa poftei de mâncare, vomat, insomnie, etc., care toate apar întipărite pe fața lor veștedă și bolnăvicioasă.

Rezultatul final al petrecerii mai îndelungate și a iernii viitoare din aceste locașuri, durere, e ușor de constatat.

Prin internarea condamnaților în aceste celule, stăpânitorii și cei ce au hotărât aceasta, comit față de oamenii noștri, un asasinat din cele mai lașe și mai murdare, arătând lumii civilizate cum în ajunul mult trâmbițatului mileniu, că natura sălbatică, feroasă și barbară, nici în o mie de ani, nu i se pierde, cu tot lustrul ce încearcă a-l da. Lupul își schimbă părul, dar năravul ba.

Lipsiți de orice ajutor și remediu de drept, izolați de toată lumea binevoitoare, sechestrați de a veni în contact cu cineva, căruia să-i spună păsurile și suferințele ce îndură, stau și se sfârșesc frații, soții și părinții noștri, jertfe ale șovinismului și urii de rasă.

Dr. Constantin Pop, m. p.

profesor la Gimnaziul Real din Slatina

Nu vi se pare curios și băcător la ochi, că democrația umanitaristă evreiască impune statelor prin liga evreilor de la Geneva, statistici de tot soiul, cu care se cheltuiesc milioane grele și care se ocupă numai cu declasații, criminalii, curvele, șomerii, alcoolismul, avorturile, etc., cu un cuvânt de tot răul și murdarul în schimb de faptele mărețe ale eroilor și mucenicilor nici o vorbă, ba nici măcar statele nu au un răboj, fie cât de primitiv, cum e cazul și la noi.

Ce e și mai dureros, e că aproape totalitatea scriitorilor moderni, ridicați până în slăvi de evrei, n-au cutezanța și interesul să facă vreo amintire, să eternizeze faptele înaintașilor sau continuatorilor care au pățimit și și-au dat viața pentru fericirea neamului de același sânge, crez și simțire ca și ei.

Sunt aproape 20 ani de la încheierea păcii și nici astăzi nu dispunem de o altă poveste a unei coroane eroice în decursul morții sau de un alt război pentru Întregire, ieșite din pana măiastră a vreunui literat.

Să nu se mire nimenea când afirmăm că jertfele bănești aruncate cu elan de poporul român în luptele naționale, de la apariția istorică și până la realizarea visului milenar, trebuie să fie cel puțin egale cu totalul avuției naționale de astăzi și că temnițele îndurate de eroii noștri ardeleni, calculate în ani, trebuie să dea o cifră de cel puțin 10 ori mai mare decât însăși existența poporului românesc. Ne putem deci mândri, că nici un alt neam nu și-a câștigat independența și unitatea cu atâtea jertfe ca noi.

În lupta de regenerare morală și de afirmare națională ce s-a dat în anii 1901, 1902, între grănicerii nășăudeni, prin cererea de a fi numit paroh al Rodnei, doctorul Vasile Lucaci din Șisești (cea mai mare față bisericească pe care providența a dăruit-o românilor, fără deosebire de confesiune, în ultimii 50 de ani), caracterul de granit,

MILU MĂLIN

românul fără pereche, oratorul cu gură de aur și mintea ageră, memorandistul neînfricat. „Procesul doctorului Lucaciu este al nostru, al tuturor Românilor. Nici procurorii regești, nici temnițele Vașului și ale Seghedinului nu ne vor zdruncina credința în triumful dreptății și al libertății (intelectualii brăileni). Vrem să ridicăm numai un mic monument lui Vasile Lucaciu, care s-a apărat și ne-a apărat cu atâta bravură. Voim să ridicăm un monument care să amintească neconținut urmașilor noștri zilele grele ce străbatem, să arate că în lupte mari, națiunea română a avut oameni mari”. „Numai așa se va ridica mândru altarul tare al românismului pe care nici porțile iadului să nu-l biruiască”. (Din prefața „Românii la Debrețin” de I. Rusu Șirianu, Sibiu, noiembrie 1892).

Toată evreimea din graniță în frunte și pe față cu bogătașii Polak, Brechner, Reiter și Ghevurtz, au zădărnicit ca idolul unui neam să fie numit preot al Rodnei.

În zadar au fost toate zvârcolirile țăranilor rodneni în frunte cu studenții, cu savantul botanist de renume european Florian Cavaler de Porcius, cu notarul Pop și cu deosebire fiii acestuia Emilian și Titus, studenți universitari, cu învățătorul confesional Silvestru Mureșan și a fiului său Florea, student la bele-arte și cu a celorlalți intelectuali români din sat și graniță, ba chiar și a Prim-pretorului Huniadi, de origine român, care închidea ochii și se făcea că n-aude, nu vede, triumful dreptății, aspirațiunile de mai bine, au fost îngropate la cererea evreilor și înstrăinaților de maghiaronul episcop al Gherlei, Szabo¹.

Va urma

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul XI, 1937, nr. 173, p. 2.

Povestea unei cărți poștale

ICU CRĂCIUN

Doamna Ana Partene, fiica regretatului profesor Ioan Partene (originar din Maieru, fost prefect al județului Bistrița-Năsăud în perioada interbelică, fost profesor de limba germană la Liceul „Al. Odobescu” din Bistrița și fost președinte al Partidului Național Liberal în acest județ) a donat Muzeului „Cuibul visurilor” din Maieru (condus cu competență de dl. Daniel-Viorel Partene) multe cărți, reviste și fotografii cu tatăl domniei sale; o fotografie, pe care o reproducem mai jos, îl înfățișează întâmpinându-l, la Bistrița, pe Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, înainte de a participa la o vânatoare în pădurile Budacului. Țin să menționez faptul că Ioan Partene, după instalarea regimului comunist în România, a fost închis în pușcăriile comuniste de două ori, ultima dată între anii 1951 și 1952, când a murit datorită regimului inuman cu care a fost tratat; fiică-sa nu a aflat nici astăzi unde a fost îngropat.

Liviu Rebreanu a venit, după Marea Unire, de mai multe ori la Maieru, locul copilăriei sale, la prietenul său Iulian Ciorba, ajuns preot în comuna sa natală, căsătorit cu Varvara Partene, sora lui Ioan Partene, la rândul său, coleg de școală și prieten cu viitorul romancier; de altfel, soții Rebreanu i-au fost nași lui Ionel Ciorba, unul din fiii preotului, căsătorit cu artista Ileana Minilescu, ajuns aghiotantul principesei Margareta. Scriitorul venea însoțit de Fanny și fiica sa, Puia, și stătea câte 3-4 săptămâni. El se retrăgea noaptea într-una din clasele localului școlii din Maieru și scria la o masă lungă (păstrată astăzi în balconul muzeului), cu geamul deschis, însoțit de susurul Someșului Mare; aici a transcris romanul „Ciuleandra” și a scris o variantă abandonată a „Răscoalei”. În 1927, la propunerea Societății Literare „Liviu Rebreanu” din Maieru, în frunte cu notarul Vincențiu Ilieșiu, Consiliul Local îi acordă titlul de Cetățean de Onoare și un loc de casă.

Familia lui Iulian Ciorba era, la rândul ei, invitată la București la Rebreni, dovadă cartea poștală reproducă alături cu semnătura autorului lui „Ion”, în care Iulian îi scria profesorului Partene: „Buc. 15. I. 1927// Ne merge f bine și aproape ne-am uitat și zilele, în continuare la primblare și-n fiecare zi mergem la Teatru, și astăseară mergem la Operă, iar mâne plecăm la Pitești și Curtea de Argeș. Când plecăm cătră casă nu știm. Multe salutări de la Liviu și Fanny. Varvara se simte bine.// Cu drag, Iulian”.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

OCTAVIAN LUNGU¹

Lichidarea Societății „Regna”

Am arătat cauzele de ordin economic și financiar care au contribuit la situația precară a acestei întreprinderi, să le rezumăm:

Societatea „Regna” s-a constituit fără capital circulant propriu, cu toate acestea conjunctura lemnului fiind favorabilă și având la început sprijinul financiar al Direcției silvice, s-a putut dezvolta în mod mulțumitor, mărindu-și patrimoniul la 6 fabrici de cherestea. Prin aceste fabrici putea să industrializeze posibilitățile anuale și să le plaseze în mod rentabil. Cele 6 fabrici reclamând imobilizări temporare de capital în anii de prosperitate înșelătoare, Societatea „Regna” n-a avut timp și nu s-a putut consolida. Viața economică mondială avea o alcătuire șubredă și crahul din anul 1929, cu efecte economice, financiare și sociale atât de adânci asupra organismului social-economic, a atins în mod dezastruos întreprinderea forestieră românească, tocmai în timpul când activul ei era imobilizat, datoriile neconsolidate și, totodată, nepregătită unei atât de grele încercări.

Cu toate sarcinile financiare și criza economică acută, continuarea exploatărilor se impunea, mai ales pentru lemnul din Valea Cormăii, evitând putrezirea lemnului doborât de vânt, care putea amenința porțiunile de pădure învecinate.

În anul 1930, în urma scăderii prețurilor, se înregistrează prima pierdere însemnată. Se reduc, pe cât posibil, cheltuielile și se elaborează mai multe proiecte pentru unificarea celor două instituțiuni grănicerești, Direcția silvică și „Regna”, urmărindu-se prin această concentrare și crearea unei singure instituții, realizarea tuturor economiilor posibile.

Se intenționa crearea unei instituții autonome a comunelor grănicerești sub controlul și supravegherea Statului, având ca scop administrarea și exploatarea pădurilor grănicerești².

¹ Octavian Lungu, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud – Teză de doctorat*, București, 1935, pp. 2580-260.

² Inginer inspector Gheorghe Avram, *Noi baze pentru Administrarea Pădurilor Grănicerești*, Bistrița, 1930.

OCTAVIAN LUNGU

Aceste încercări n-au dat rezultate pozitive. Pentru a se putea continua cu exploatarea forestieră, s-au început tratative cu diferite case indigene și străine. Situația economică, din cauza crizei, nu oferea nici o stabilitate și garanție, pentru a obține un credit pe termen lung, care să consolideze toate datoriile flotante și să asigure și activitatea viitoare în cadrul posibilităților financiare și de desfacere.

Ținând cont de nesiguranța economică și de criza de desfacere, capitalul străin, sub forma de împrumut pe termen lung, pe lângă condițiuni foarte oneroase, cerea și o ipotecă de primul rang asupra bunurilor funciare. Comunele, văzând pierderea anului 1930 și fiind în graniță și multe tendințe de a ieși din comunitatea de avere, vedeau în această soluție înstrăinarea pădurilor. Dacă mai ținem seamă și de criza morală (Țăranii nu mai aveau încredere în conducători și domni) ne putem ușor explica deznodământul fatal care a pricinuit lichidarea „Regnei”.

În anul 1931 se înregistrează o nouă pierdere, determinată tot de scăderea prețurilor, pe lângă acestea existau și unele neînțelegeri între Direcția silvică și „Regna”, raporturile lor devenind încordate. Comunele proprietare credeau că singura scăpare va fi lichidarea „Regnei”.

În ziua de 31 martie și 1 aprilie 1932 s-a ținut adunarea generală a Societății „Regna”. În ordinea de zi, pe lângă alte obiecte, la punctul 4. se înscrie și modificarea statutelor. Adunarea generală, însă cu majoritate de voturi, în principiu a fost pentru desființarea Societății „Regna” și a Direcției silvice Bistrița. În același timp, adunarea generală s-a pronunțat în principiu pentru o singură administrație autonomă sub controlul Statului.

Guvernul aprobă prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 692 din 18 iunie 1932, lichidarea Societății „Regna”, stabilind următoarele principii:

- a. Lichidarea Societății „Regna” se va face prin Direcția silvică Bistrița.
- b. Direcția silvică va prelua activul și pasivul Societății „Regna”, sub beneficiul de inventar.
- c. Lichidarea se va face în conformitate cu art. 57 din statutele Societății „Regna”.

Acestea au fost fazele prin care a trecut Societatea „Regna”, până ce s-a declarat și aprobat lichidarea ei.

Administrarea averilor grănicerești prin Direcția silvică sub regimul român

Am arătat în altă parte legea organică pentru administrarea averilor grănicerești, cât și dispozițiunile legilor românești cu privire la aceste averi. Să insistăm asupra unor chestiuni, care merită să fie relevate.

În anul 1922 s-a desființat Direcția Generală a Pădurilor din Cluj, trecând atribuțiunile asupra Administrației Casei Pădurilor București. Am indicat în altă par-

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

te că în baza legii pentru satisfacerea trebuințelor normale în lemn de foc și de construcție din 1924, legea ungurească din 1890 se menține, făcându-se administrarea pădurilor grănicerești tot în baza legii ungurești, însă sub controlul și supravegherea Statului român printr-un comisar regal.

De asemenea am arătat atribuțiunile Comisiei silvice reglementate de legea ungurească din 1890. După cum știm, această Comisie silvică în baza legii ungurești avea dreptul să examineze numai bugetul Direcțiunii silvice, puterea dispozitivă fiind aproape inexistentă.

Sub regimul român, Comisia de opt își lărgeste sfera de activitate, hotărând asupra tuturor chestiunilor administrative cu privire la pădurile grănicerești, iar Direcția silvică, ca instituție de stat, a fost transformată fără nici o bază legală într-un aorgan executiv al Comisiei de opt. Legea din 1890 menținută în vigoare nu s-a aplicat ad literam, gestiunea Direcției silvice și actele Comisiei de opt n-au fost verificate.

La început această autonomie era în asentimentul populației, încetând într-o oarecare măsură influența Statului, îndată însă ce a apărut criza economică și se înregistrează pierderi în gestiunea „Regnei” și ajungând și Direcția silvică în dificultăți financiare, încep să circule unele zvonuri tendențioase. Zvonurile își aflau existența prin credința unor nereguli în administrarea averilor grănicerești. Populația, în majoritate țărani, nu-și puteau explica pierderile „Regnei” din cauza crizei economice și dacă mai amintim și de campania firmelor forestiere străine, susținută cu fonduri însemnate contra întreprinderii românești „Regna”, creând în granița de la Năsăud un curent ostil instituțiilor grănicerești, ne putem ușor explica *Hotărârea adunării generale din 1 aprilie 1932 în baza căreia se decide în principiu desființarea Societății „Regna” și în același timp și a Direcției silvice*. Direcția silvică era acuzată că a folosit veniturile ei realizate în baza bugetelor într-o măsură prea mare pentru scopuri administrative și pentru ajutoare filantropice, acordate în afară de graniță și astfel a destinat sume prea mici pentru scopuri productive, plantațiuni și altele. În același timp, înregistrăm în granița de la Năsăud și o luptă de clasă între țărani și intelectuali. Primii vedeau în Societatea „Regna” o organizație economică servind numai interesele conducătorilor.

Veniturile care le aveau membrii din Consiliul de administrație contribuiau, de asemenea, la neînțelegeri.

Acestea sunt cauzele de ordin social care au prilejuit desființarea Societății „Regna”.

Direcția silvică, în baza Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 692, a preluat conducerea efectivă a Societății „Regna” în ziua de 8 iunie 1932.

Direcția silvică n-a ținut seamă de dispozițiunile art. 57 și următorii din statutele Societății „Regna” în privința lichidării, ci a continuat exploatarea fără respectarea acestor dispozițiuni.

Direcția silvică a inventariat patrimoniul Societății „Regna”, evaluând atât in-

OCTAVIAN LUNGU

vestițiunile, cât și materialul lemnos.

La data de 30 iunie 1932 pierderea totală din bilanțul Societății „Regna” a fost în sumă de lei 91.271.912,93.

Prin inventarierea și evaluarea patrimoniului Societății „Regna” de către Direcția silvică în al doilea semestru al anului 1932, se înregistrează o nouă pierdere în sumă de lei 117.181.004,62, pierdere rezultată prin evaluarea investițiilor și prin diferența de preț al materialului lemnos. Nu insistăm asupra acestei inventarieri, menționăm atât că diferența în valoare constantă la instalațiuni trebuia să se facă prin fondul de amortizare și reducerea capitalului social.

Am amintit în altă parte că instalațiunile aduse ca aport social cu ocazia constituirii Societății „Regna” n-au valorat suma de lei 100.000.000 – și reevaluarea din partea Direcției silvice n-a făcut decât să neliniștească populația agitată, existând pierderi de peste lei 200.000.000.

Direcția silvică, în vederea lichidării și pentru a putea continua și cu exploatările în curs de executare, a primit, prin Ministerul de Agricultură, un împrumut de lei 10.000.000. În același timp, Direcția silvică încearcă să obțină și ajutor financiar străin, fie sub formă de împrumut pe termen lung sau chiar concesionând exploatarea pădurilor grănicerești unor firme străine. Toate aceste încercări n-au dat nici un rezultat și pentru a scoate averile grănicerești din greul impas, s-a trecut la administrare și exploatare prin Casa Autonomă a Pădurilor Statului (C.A.P.S.).

Administrarea și exploatarea pădurilor grănicerești prin C.A.P.S.

În baza Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 1103 din 4 octombrie 1933, administrarea și valorificarea pădurilor, proprietatea celor 44 comune grănicerești din fostul Regiment nr. 2 de graniță de la Năsăud, trece în sarcina C.A.P.S.-ului.

C.A.P.S. a preluat patrimoniul grăniceresc din gestiunea Direcției silvice, cât și din gestiunea Societății „Regna” în lichidare sub beneficiu de inventar, fără nici o răspundere decât cu singura obligație de a preda realitățile fără nici o considerare la valoare, ținând seama numai de uzura lor¹.

C.A.P.S., în baza Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 1103, era obligat să facă administrarea, exploatarea și conservarea patrimoniului grăniceresc cu o cotă de 55% din prețul de tulpină al lemnului rotund exploatat, iar restul revenind de drept comunelor proprietare.

Comunele proprietare n-au fost însă mulțumite cu administrarea și exploata-

¹ Vezi procesul-verbal de primire și predare din 23 octombrie 1933.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂȘĂUD

rea C.A.P.S. și în ziua de 9 aprilie 1934 au ținut o mare adunare grănicerească, fără caracter oficial, în orașul Bistrița.

Cu prilejul acestei adunări, se înaintează o moțiune Ministerului de Agricultură și Domenii prin care se cere:

1. Să se anuleze Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 692/1932, prin care s-a aprobat lichidarea Societății „Regna”.

2. Să se anuleze Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1103 din 4 octombrie 1933, în baza căruia s-a dat în administrarea C.A.P.S.-ului pădurile grănicerești.

3. Să se revină la administrația de Stat, în baza legii XIX din 1890 și a legii din 1 iulie 1924 cu controlul Comisiei de opt.

4. Să se convoace adunarea generală a comunelor pentru alegerea Comisiei de opt.

5. Să se concesioneze pe termen lung pădurile grănicerești Societății „Conifera”.

6. Să se completeze pădurile și pășunile comunale din pădurile cumulative.

7. Să se aplice pe C.F.R. un tarif preferențial produselor forestiere rezultate din pădurile grănicerești și alte doleanțe pe care nu le mai indicăm.

„Anularea Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 692, în baza căruia s-a aprobat lichidarea *Regnei*”, aceasta se cerea de adunare, pentru ca fostul Consiliu de administrație să poată da socoteală despre gestiunea „Regnei”.

Cu administrarea și exploatarea pădurilor grănicerești, prin C.A.P.S. comunele proprietare n-au fost mulțumite și au cerut prin adunarea grănicerească îndepărtarea C.A.P.S.-ului.

Cea mai potrivită administrare se crede a fi tot Administrația de Stat, cerându-se aplicarea legii din 1890, cât și a legii românești din 1924, cu controlul Comisiei de opt.

În privința exploatării, se cere concesionarea pe termen lung a pădurilor grănicerești Societății „Conifera”.

Această societate, dispunând de un capital în sumă de 1 milion lei, nu prezintă nici o garanție financiară să exploateze toate pădurile grănicerești. Conducătorii acestei societăți au contribuit mult la crearea unei agitații în sânul populației grănicerești. Interesele grănicerești trebuiesc privite prin prisma unui interes general și nu prin prisma intereselor strâmte ale unor societăți.

Punctul 6. conține unele doleanțe în dauna pădurilor cumulative, pentru constituirea de păduri destinate uzului direct al locuitorilor, cât și pentru crearea de pășuni comunale.

Am publicat în altă parte întinderea celor 3 categorii de proprietăți funciare, aparținând fiecărei comune și raportate la numărul locuitorilor. Din acest tablou am putut vedea că aceste proprietăți sunt inegal repartizate și doleanțele unor comune par a fi justificate.

Această chestiune este foarte delicată; trebuie să se studieze pe teren și din

OCTAVIAN LUNGU

caz în caz să se facă completarea pădurilor și pășunilor comunale din pădurile cumulative. Numai acolo să se facă concesiuni unde interesele populației rurale cer în mod imperios o nouă delimitare. Această chestiune trebuie privită însă și prin prisma domeniului forestier, ca un capital economic național.

Reînființarea Direcției silvice Bistrița și a fostei Societăți „Regna” sub formă de regie cooperativă

Pentru a pune odată sfârșit agitațiunilor din granița năsăudeană, Ministerul de Agricultură și Domenii, în baza Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 2434 din 22 noiembrie 1934, dispune reînființarea Direcției silvice Bistrița, pentru administrarea averilor grănicerești și în același timp dispune și reînființarea fostei Societăți „Regna”, sub forma de Regie cooperativă „Regna”, pentru exploatarea pădurilor grănicerești.

Să expunem părțile mai esențiale ale Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 2434 cu privire la pădurile grănicerești¹.

În baza Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 2434 și în baza referatului Ministerului de Agricultură și Domenii cu nr. 254653 se dispune următoarele:

Art. I. Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1103 din 1933 se abrogă.

Art. II. Se reînființează Direcția silvică Bistrița pentru administrarea averilor celor 44 comune grănicerești din județul Năsăud, conform legii XIX din 1890 și art. 14 din legea pentru satisfacerea trebuințelor de lemne de foc și de construcție, publicat în Monitorul Oficial nr. 140 din 1 iulie 1924.

Art. III. Administrarea pădurilor celor 44 comune grănicerești de către C.A.P.S. încetează pe data publicării prezentului jurnal. Întregul patrimoniu preluat de către C.A.P.S. prin procesul verbal ddin 23 octombrie 1933, cu toate transformările ce eventual au survenit între timp, se va preda Direcției silvice Bistrița, asupra căreia trece administrarea întregului patrimoniu preluat, aparținând celor 44 comune grănicerești.

Art. IV. Sumele cheltuite și cele încasate de C.A.P.S. în cursul administrării patrimoniului grăniceresc se vor stabili de comun acord de către organele C.A.P.S.-ului, Direcția silvică și doi delegați ai Comisiei de opt, pe baza tuturor registrelor și actelor aflătoare la Casa Pădurilor Statului și Direcția silvică.

Eventualul sold creditor în favoarea C.A.P.S.-ului se va acoperi de către Direcția silvică în numerar, prin plata succesivă de 50% din sumele ce se vor încasa din vânzările ce se vor face până la completa achitare a sumelor ce s-ar cuveni C.A.P.S.-ului conform decontării făcute în modul arătat la acest articol.

¹ Vezi Monitorul Oficial nr. 274/1 din 27 noiembrie 1934, pp. 7458-7459.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

Art. V. Exploatarea și comercializarea produselor lemnoase de proveniență din domeniul forestier al acestor 44 comune grănicerești, până ce va lua ființă legală. Regia cooperativă „Regna”, în conformitate cu prevederile acestui jurnal, se va face de Direcția silvică Bistrița, care în temeiul acestui jurnal este autorizată a face operațiunile de exploatare, industrializare și comercializare, conform legii pentru organizarea și administrarea pe baza comercială a întreprinderilor și avuțiilor publice.

Art. VI. Fosta societate „Regna”, pentru exploatarea celor 44 comune grănicerești din județul Năsăud, se va transforma în regie cooperativă, alcătuită exclusiv din aceste colectivități publice, potrivit art. 19, punctul 3 din legea pentru organizarea și administrarea pe bază comercială a întreprinderilor și avuțiilor publice și potrivit prevederilor legii cooperăției, cu respectarea tuturor formelor legale de procedură.

Art. VII. Direcția silvică Bistrița, împreună cu cenzorii Societății „Regna”, va convoca în termen de 45 zile de la data publicării prezentului jurnal, o adunare generală extraordinară a fostei societăți „Regna”, care urmează să decidă transformarea societății în regie cooperativă și să voteze modificarea statutelor.

Art. VIII. Regia cooperativă „Regna” va îndeplini următoarele îndatoriri:

a) Va lua în primire spre exploatare și comercializare toate parchetele anuale scadente și cele rămase neexploatate, cu toate produsele principale și secundare, care îi vor fi predate de către Direcția silvică Bistrița;

b) Va exploata parchetele preluate la timp, potrivit prevederilor legale și sub sancțiunile preconizate de legile în vigoare;

c) Va comercializa produsele rezultate din exploatare;

d) Va plăti pentru parchetele preluate valoarea materialelor, stabilită prin estimăția aprobată de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, pe baza avizului Consiliului tehnic al pădurilor.

Din prețul astfel stabilit, 50% se va plăti înainte de începerea exploatării, iar restul înainte de începerea transportului materialului lemnos, din parchetele exploatate, însă cel mai târziu în termen de 6 luni, sub sancțiunea interdicțiunii tăierii, respectiv a transportării, fiind pasibilă și de daune interese.

Nerespectarea obligațiilor se va constata și sancțiunile se vor aplica de Ministerul de Agricultură și Domenii, după propunerile Direcției silvice Bistrița;

e) Toate beneficiile nete, comerciale și industriale vor fi distribuite exclusiv în folosul comunelor asociate, pentru scopuri culturale, bisericesti și de asistență;

f) Va prelua de la Direcția silvică Bistrița întreg inventarul ce aparține Societății „Regna”, la 7 iulie 1932, cum și întreg activul și pasivul Societății „Regna”, ținându-se seama de schimbările survenite între timp;

g) Va plăti soldul debitor față de administrația C.A.P.S.-ului, potrivit prevederilor art. 4.

Art. IX. Obligațiunea de contribuție la capitalul social, cum și răspunderea

OCTAVIAN LUNGU

comunelor asociate, decurgând din cooperarea lor la Regia Cooperativă „Regna”, este și rămâne limitată exclusiv la aportul adus deja de comunele asociate în Societatea „Regna”, până la data publicării acestui jurnal.

Art. X. Toate lucrările de exploatare și industrializare (fabricație) se vor executa cu muncitori români, de preferință de origine grănicerească.

De asemenea, funcționarii de orice categorie vor fi recrutați, de preferință, dintre descendenții grănicerilor năsăudeni.

Art. XI. Membrii consiliului de administrație, conducătorii și gestionarii Societății „Regna”, vor fi personal și material responsabili pentru întreaga gestiune a Regiei Cooperative.

Art. XII. Regia Cooperativă „Regna” va lucra în dependență și sub controlul Ministerului Agriculturii și Domeniilor numai prin Oficiul Național al Cooperăției.

Art. XIII. Regia Cooperativă „Regna” va avea în condițiuni legale și statutare, scont la Banca Națională a României și se va bucura de toate beneficiile din legea cooperăției și de alte legi privitoare la cooperative.

Art. XIV. Dispozițiunile cuprinse în art. VIII-XII vor fi trecute și dezvoltate în statutele Regiei Cooperative „Regna”¹.

În art. XV se stipulează că averea comunității grănicerești, ca debitoare agricolă, va beneficia de prevederile legii pentru lichidarea datoriilor agricole și urbane din 7 aprilie 1934.

În art. XVI-XVIII sunt indicate și alte dispozițiuni pe care nu le mai redăm.

Nici acest Jurnal al Consiliului de Miniștri n-a adus liniște și ordine în granița năsăudeană, majoritatea populației a protestat prin dese memorii împotriva reînființării Societății „Regna”, deoarece în *mintea țăranilor intrase convingerea că fosta societate „Regna” a fost un organism economic pentru îmbogățirea conducătorilor.*

Administrarea pădurilor grănicerești prin C.A.P.S. încetând, azi pădurile se administrează de către Direcția silvică, fără să se mai reînființeze Societatea „Regna”. Comisia de opt este formată aproape numai din țărani, evidențiindu-se lângă criza financiară și una mai acută de ordin moral.

În prezent se încearcă găsirea unor soluțiuni potrivite pentru administrarea și exploatarea pădurilor grănicerești.

Prin decizia ministerială nr. 79687 din 20 aprilie 1935, se mută reședința Direcțiunii regionale silvice, a celor 44 comune grănicerești, de la Bistrița în orașul Năsăud.

Prin această dispoziție se satisface un vechi deziderat al grănicerimii din Valea Someșului, contribuind la ridicarea centrului românesc Năsăud. Însă comunele grănicerești situate în Valea Bârgăului și Valea Șieului, nemulțumite cu această măsură, se agită și chiar intenționează să iasă din indiviziune, dacă nu se anulează noua dispoziție.

În concluzie, vom arăta care ar fi sistemul economic cel mai potrivit pentru exploatarea pădurilor grănicerești.

TRADIȚII

Dr. Artemiu Publiu Alexi – culegător de folclor

Fascioara III

Din S. Georgiu românesc¹

<p>I</p> <p>Păsăruică cântă-n iarbă Trece badea nu mă-ntreabă Pare că nu i-am fost dragă. - Taci mândră să fie bine C-am pornit să vin la tine Și-am întâlnit în drumul meu Și-am iubit în butul tău - Știi tu bade dragu meu Nu iubi în butul meu Ci iubește-n dragul tău Că mie nu-mi pare rău.</p> <p>II</p> <p>Cântă păsăruica-n vie Moare mândra de mânie De ce nu mi-e dragă mie. Cântă păsăruica-n laz Moare mândra de neaz Nici o iubesc, nici o las.</p> <p>III</p> <p>Florică albăstrea Ce-ai crescut în seama mea Așa înaltă subțirea. Naltu-i badea subțirel</p>	<p>Ca și tras printr-un inel Naltă-i lelea subțirea Ca trasă printr-o vergea</p> <p>IV</p> <p>Șede hâda-un copilează Nici a râde nu cutează Șade hâda după masă Nici a râde nu mă lasă.</p> <p>V</p> <p>Asta iarnă Era iarnă Tot ninge Și giolia Iar badea la noi venea Da-amu-i vara și mai bine Badea la noi tot nu vine!</p> <p>VI</p> <p>Oh bădiucă-mpodobit Ce să fac cu-a tău urât Hai noi bade să fugim Și fugind să ne iubim Sus la munți înnegurați</p>
--	--

¹ Dr. Artemiu Publiu Alexi, *Poezii populare, 1869*, în Biblioteca Academiei Române București, Manuscris nr. 4302. Mulțumim pe această cale pentru fotografiile făcute după aceste manuscrise domnișoarei *Maria-Ilinca Lorentz* din București (artist în cadrul Filarmonicii din București, membră a Orchestrei Naționale Simfonice).

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

VII

De la deal (sus) de grădină
 Merge tânăra copilă
 Cu drăguțu ei de mână.
 - Lasă-mă bade de mână
 să trec gându-n astă grădină
 Să rup două trei mlădițe
 Busuioc cu lămâiță
 Să-ți fac bade cununiță
 Să știi că ți-am fost drăguță.
 Și să-mi fac și mie-un struț
 Să știi că mi-ai fost drăguț.

VIII

Noi cu badea ne-am fost dragi
 Ca răchita printre fagi
 Noi cu badea ne-am fost dulci
 Ca răchita (salcia) printre nuci.

IX

Eu mă bag ca luna-n nor
 Și nu pot de-a badei dor
 Eu mă bag ca luna-n stele
 Și nu pot de-a badei jele.
 Sus e dealul, jos e luncă
 Departe-i badea cu ducă.
 Sus e luna, jos e cerul
 Departe-i badea cu dorul
 Sus e dealul, jos e șesul
 Departe-i badea cu mersul.
 O bădiță bădișor
 Tu cu dor și eu cu dor
 Nu mă stâmpăr până mor
 Tu cu dor eu încă iară
 Ca cum n-am fi dintr-o țară.

X

Floriciă din grădină
 Nu mă roade la inimă

Nu vezi dorul cât de tare
 Dacă n-are-ncredințare
 Mândr-mi zice să iubesc
 Ca ea mândră nu găsesc

XI

Du-te dor
 Pe cel izvor
 Și despică curpanu
 Nu-mi despica sufletu
 Că mă doare săracu.
 Du-te dor
 Pe cel izvor
 Și despică cetina
 Nu-mi despica inima
 Că mă doare săraca.

XII

Câte boabe-s pe pământ
 Nu-i ca boala de urât
 Că-i mai rea ca lungoarea
 De lungoare părul pică
 La față nu ți-e nimică.
 Dar boala cea de urât
 De urâtul cel cumplit
 Ea la păr te rețește
 La față te veștește
 Și inima ți-o topește.

XIII

Copiliță de la țară
 Ne-ajunge de vânt de vară
 Eu te-am răsădit sub munte
 Unde umblă vânturi multe
 Vânturi reci
 Și dealuri seci
 Nu-i modru să nu le treci!

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

XIV

Săraca inima mea
Iar a prins a mă durea
Nu mă doare de demult
Numai de-acum de curând
Rabdă inimă și taci
Ca pământul când îl calci
Fii inimă răbdătoare
Ca pământul sub picioare
Cât îl calci și nu-l mai doare.

XV

Bădiță sufletul meu
După tine-mi pare rău
Eu văzând că niciodată
Nu putem fi laolaltă
Dar cine ne-a despărțit
Să moară nespovedit
Fără cruce la mormânt
Și cine nu ne-a lăsat
Moară necuminecat
Și de mine neiertat
Dar mai rău l-oi blăstăma
Tot mai rău decât așa
Ce ne-a stricat dragostea
De nu-s eu cu dumneata.
Bădiucă ce să facem
Dacă parte nu avem
Florică de pe baltă
Să fim bade laolaltă

XVI

O tu bade bădișoru
Tu bade așa-i gânditu
Când pe min m-ai părăsitu
Că dacă tu mi-i urî
Alții la noi n-ar veni.
Și mi-a urî gura ta
Mi-a urî toată lumea

Fă-mă păsăruică-n vie
Fereastră-n cancelărie
Să văd pe badea cum scrie
Cum scrie
Mă mângâie
Cum citește
Mă slăbește.

XVII

Codre, codre!
Căține lotre!
Tu codre te-ai lăudat
Când în tine am intrat
Că tu fruntea vei păstra
În totă una vremea
Dar când toamna a sosit
Frunza toată ți-ai zvârlit
Și pe mine m-ai lăsat
Cu dor mare și bănat!

XVIII

Haide bade să fugim
Că noi bine ne vâjâm
La ochiuți și la sprâncene
ca doi păunași la pene
Și la ochi și la guriță
Ca și două porumbițe.

XIX

Porumbiță rară-n pene
Subțirică la sprâncene
Pentru ochii tăi căprui
Cu lucrul tare rămâi
Porumbiță-naltă-n stat
Dulce ești la sărutat
Mult mă mir că m-ai lăsat.

XX

Face-m-ași bădiță face

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

Ori că ție bade-ți place
 Colea sâmbătă seara
 Rujă-mplută-n calea ta
 Ca să fiu iubita ta.
 Dragă-ți fu bade ori ba
 De-ți fu dragă nu-ți fu dragă
 Caută-ți altă și mai dragă
 Măcar la cosiță albă.
 C-a meu păr e negrișor
 Și fu plăcut tuturor
 Numa-o țără-mi pare rău
 Că te-am știut de bun, de rău
 Numa-o țără mi-e când jele
 Că ți-am dat vorbele mele.

XXI

Io pe deal, mândra pe vale
 Rău mă tem să nu mă-nșale
 Io pe deal, mândra pe luncă
 Rău mă tem să nu m-ajungă
 Trecui valea fript de sete
 Mă-ntâlnii cu două fete
 Sărut-v-aș pe-amândouă
 Sau pe una
 Totdeauna
 Pe cealaltă
 Câteodată
 Să nu fie supărată
 Pagubă mândră de tine
 Și de tine cu-al tău bine
 Și de țara jumătate
 Că ești gârbovă de spate
 Cât e satul nost de mare
 Nimenea drăguță n-are
 Cârligată de spinare
 Ca cârligul la căldare.

XXII

Strigă badea din mălin
 Io răspund din rozmalin

Astăzi e un an deplin
 De când bade ne iubim
 Vremea-i să ne ocărâm
 Dar tu mândră cum îmi zici
 Măruț roșu și rotat
 Dulce-ai fost la sărutat
 Dar tu bade cum îmi zici
 Turturică, turturioară
 Dulce-ai fost la gurișoară.

XXIII

Cătu-i țara ungurească
 Nu-i ca fata românească
 Căci cu brâu roșu se-ncinge
 Când o vezi inima-ți plânge
 Fă-mă Doamne ce mi face
 Fă-mă Doamne ce îți place
 Fă-mă Doamne lemn de tufă
 Să mă taie mândra-n furcă
 Să mă ducă-n șezătoare
 Să mă țină-n brățioane.
 Mândră de dragostea noastră
 A-nflorit un pom în coastă
 A-nflorit și n-a legat
 Crezând că noi ne-au lăsat
 Noi atuncia ne-om lăsa
 Când ne-a bate scândura.

XXIV

Pe la voi mândră-am trecut
 Cam pe coastă pe sub coastă
 Mândră pe lângă casa voastră
 Tată-tău și maica ta
 Tot pe tine te mustra
 Bade pentru dumneata
 Pân ce șăd cu dumneata.
 Nici măicuța nu te lasă
 Nicăieri bade din casă
 La fântână
 Nu mă mână

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

La pârlaz
Nu-mi dă răgaz
Caut bade să te las.
La mine bădiță zău
Numai să nu-ți pară rău
Că dacă tu mi lăsa
Tu nimica nu-i lucra
Făr plângei și suspina.
Și-i șede mândră pe prag
Ca bumbacul tras în ac
Niciodată nu mi-i împunge
Făr îi suspina și plânge!

XXV

Bade de la Cernăuți
Poartă-ți murgul la ce-l cruți
Și-mi trimite-un incluția
De ești bade-n Italia
Poartă murgul nu cruța
Și-mi trimite gurița
De ești bade mai departe
trimite-mi pe poștă carte
Nu mi-o scrie cu negreală
Că de-aceea-i multă-n țară
Mi-o scrie cu argintel
De-acela-i mai puținel
dar nu mi-o pecetlui
Să mi-o pot și eu citi
Colea seara până-n cină
Cu suspin de la inimă
Dimineața până-n prânz
Tot cu lacrimi și cu plâns.

XXVI

Fă-mă Doamne ce mi face
Fă-mă ce mie-mi place
Fă-mă păsăruică-n vie
Fereastră-n cancelărie
Să văd pe badea cum scrie
Cum scrie
Mă mângâie

Cum citește
Mă slăbește.

XXVII

Frunză verde de fior
Lungă-i noaptea și nu dorm
Că cântă-o privighetoare.
Câtu-i noaptea nu mai dorme.
Tot aștept noaptea să treacă
Privighetoarea ca să tacă
Zori de ziuă s-au făcut
Privighetoarea a tăcut.
Începe cucu-ntr-a lui glas
Și mai gros și mai subțire
Ăla cântă-a despărțire
Despărțire cu necaz
Pornesc mândră să te las
Suspina bade suspină
Suspina să te-aud eu
Că și mie-mi pare rău
C-ai fost pușorul meu.
Duce-m-aș ca luna-n nor
Nu mai pot de-a mândrii dor
Duce-m-aș ca luna-n stele
Nu mai pot de-a mândrii jele.

XXIX

Mândră mândrușița mea
Ne-a ajuns o soartă grea
Eu departe, tu departe
Un deal mare ne departe
Vom lua-o secure nouă
Și vom tăia dealu-n două.

XXVIII

Pe din sus de cea grădină
Merge-o tânără copilă
Cu ibovnicul de mână
Să mă bag în cea grădină
să-mi culeg eu lămâiță
Să-mi fac verde cununia

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

Mestecate cu trifoi
 Să-mi dau gura la slugoi
 Să dau la gazdă cu boi
 Decât la gazda mucoasă
 Mai bine la sluga Frumoasă
 C-a sluji un an sau doi
 Și și-a face plug și boi
 A sluji-o lună sau două
 Și și-a face casă nouă.

XXIX

Mândră mândrulița mea
 Ne-a ajuns o soartă grea
 Eu departe, tu departe
 Un deal mare ne desparte
 Vom lua-o secure nouă
 Și vom tăia dealu-n două.

XXX

Mândra mea din prunișori
 Și-a făcut cămăși cu flori
 ca s-o ieie domnișori
 Dar-or lua-o țigani goli
 Mândra mea nemernică
 În poale se-mpiedică
 Mândra mea de cățelușă
 Și-a pus patul după ușă
 Eu mă duc seara la ea
 Ea mă prinde de curea

Și mă trage-n pat la ea.
 Dorul mândrei și al meu
 De s-ar face-un pod mereu
 Pod mereu peste Brașieu
 Să treacă mândra și eu.
 Frunză verde de pe scai
 Știi tu mândră cum erai
 Până cu mine ședei
 Cum umblai din mână-n mână
 Ca cârligul de fântână
 Dar de când șezi cu prostul
 Nu te joacă nice focul.

XXXI

Fă Doamne pe gândul meu
 Și îmi dă ce-oi cere eu
 Nu cer Doamne bogătate
 Fără noroc și sănătate
 Un cal de călărit
 O mândră de iubit.

XXXII

Dragostele cu plăcere
 Între inimi tinerele
 Nu să fac din mere pere
 Nici din degete cu inele
 Nici din gâtul cu mărgel
 Fără de vorbe cu plăcere
 Și din buze subțirele.

COMUNISM

ASPECTE ECONOMICE LA SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA COMUNISTĂ

DORIN DOLOGA

Perioada comunistă a fost pentru România o perioadă de industrializare, de urbanizare, dar și de control a populației prin intermediul securității și miliției.

În susținerea efortului de urbanizare a țării, conducerea Partidului comunist a dezvoltat la Sângeorz-Băi câteva obiective industriale de importanță locală și nu numai, cum au fost *Întreprinderea de Tricotaje*, *Atelierul de confecții*, care aparțineau de *Întreprinderea „Textila” din Năsăud*, *Atelierul de tricotaje* și *Complexul de broderie*, care aparțineau de *Cooperativa „Munca Colectivă” din Năsăud*, *Cariera*, care aparținea de *Exploatarea de cariere „Ineul” din Năsăud*, *Brutăria*, care aparținea de *Întreprinderea de Morărit și Panificație din Bistrița* și *Secția de îmbuteliat ape minerale „Hebe”*, care aparținea de *Fabrica de Bere și Malț din Bistrița*. Prin aceasta s-a urmărit urbanizarea populației, atragerea de forță de muncă din agricultură (zona nefiind necooperativizată), în ideea transformării comunei Sângeorz-Băi în oraș stațiune.

Tot în această idee la Sângeorz-Băi a funcționat un liceu, începând cu anul școlar 1961-1962 și o nouă Școala Generală cu 12 săli de clasă, începând cu anul 1975¹. De asemenea, s-au înființat hoteluri destinate punerii în valoare a apelor minerale din zonă. În anul 1973 au fost puse în funcțiune Complexul sanatorial cu 900 de locuri, precum și Complexul sanatorial cu capacitate de 600 de locuri². Hotelurile și vilele din Sângeorz-Băi aveau o capacitate de cazare de 2.000 de persoane.

Brutăria din Sângeorz-Băi, pusă în funcțiune în anul 1972, avea o capacitate de producție de 24 de tone în 24 de ore³. Secția de mozaic, înființată în anul 1975, care funcționa în cadrul *Carierei*, avea o capacitate de producție de 13.000 de tone de mozaic pe an⁴.

În anul 1955 la exploatarea forestieră de la Sângeorz-Băi, care aparțineau de *Întreprinderea Forestieră de Exploatare și Transport Năsăud*, lucrau circa 400 de muncitori, la *Cariere* circa 200 de muncitori, la Stația de îmbuteliere și expediere a apelor minerale 210

¹ *Anuarul Statistic al Județului Bistrița-Năsăud*, 1976, p. 157.

² *Ibidem*, p. 155.

³ *Ibidem*, p. 151.

⁴ *Ibidem*, p. 153.

DORIN DOLOGA

muncitori, iar la o serie de instituții și întreprinderi din Sângeorz-Băi 367 salariați¹. În anul 1975 la Sângeorz-Băi existau 1.385 de angajați, din care 864 de muncitori². În anul 1970 în orașul Sângeorz-Băi trăiau 7.405 locuitori (din care la Sângeorz-Băi 5.394 locuitori, pe Valea Borcutului 1.334 locuitori, iar la Cormaia 677 locuitori)³. Pentru zona Sângeorz-Băi numărul angajaților era unul apreciabil. Acest lucru însemna că un număr considerabil de familii beneficiau în fiecare lună de venituri sigure, sub forma unor salarii.

Din nominalizarea obiectivelor industriale care au funcționat în zonă, se desprinde cu ușurință concluzia că acestea erau nepoluante și puneau în valoare resursele locale ale solului și subsolului: lemn, piatră, ape minerale, produse de natură animală.

Prin realizarea acestor obiective industriale s-a urmărit, în ceea ce privește forța de muncă, două obiective: stabilizarea forței de muncă locale și atragerea de forță de muncă din comunele limitrofe de pe Valea Someșului.

Și în acea perioadă au existat oameni care au gândit în perspectivă, care au știut să conserve frumusețile naturale de la Sângeorz-Băi și implicit să le pună în valoare.

Printre resursele de care beneficia localitatea Sângeorz-Băi se număra lemnul. În anul 1975 la Sângeorz-Băi existau 6.489 hectare de pădure (44,19 % din suprafața totală a localității)⁴. Fondul forestier are importanță economică în măsura în care este pus în valoare. În perioada 1958-1980 în cadrul teritoriului viitorului Ocol silvic Sângeorz-Băi s-au exploatat 948.505 metri cubi de lemn⁵. La 1 ianuarie 1981 a luat ființă Ocolul Silvic Sângeorz-Băi, prin desprinderea sa de Ocolul Silvic Rodna⁶.

Lucrările de modernizare a drumului național Beclean – Rodna – Cârlibaba, realizate parțial până în anul 1970, au fost reluate după anul 1980. Acest proces de modernizare a urmărit mai multe obiective: fluidizarea legăturilor cu Bucovina, realizarea unui drum strategic, punerea în valoare a resurselor de zinc, plumb, cupru și argint, lemn, a frumuseților zonei și stimularea activităților turistice⁷.

În ceea ce privește agricultura, în perioada comunistă s-a trecut la organizarea unei forme de proprietate colectivă a terenurilor și organizarea producției pe suprafețe mari, pornind de la asocierea proprietarilor agricoli. Statul a avut în proprietate importante suprafețe de teren agricol, în special arabile, organizate sub forma întreprinderilor agricole de stat, stațiunilor de cercetare și producție, ferme model și crescătorii de păsări și animale, cu specificul că acestea aveau în proprietatea lor și terenurile agricole de pe care își realizau hrana pentru animale.

Dat fiind specificul reliefului și climei, localitatea Sângeorz-Băi nu a fost cuprinsă în zona de cooperativizare, activitatea agricolă principală din zonă fiind axată pe creșterea animalelor. În anul 1959 la Sângeorz-Băi s-a înființat Întovărășirea zootehnică „24 Ianuarie”,

¹ Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare ANBN), fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz-Băi*, dosar 157, f. 109.

² *Anuarul Statistic al Județului Bistrița-Năsăud*, 1976, p. 45.

³ Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente și texte (epocile modernă și contemporană)*, Editura Răsunetul, Bistrița, 2001, p. 26.

⁴ *Anuarul Statistic al Județului Bistrița-Năsăud*, 1976, p. 81.

⁵ Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, Grigore Avram, Ioan Mureșan, Luca Pupăză, *Pădurile Județului Bistrița-Năsăud din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Mesagerul, Bistrița, 2001, p. 333.

⁶ *Ibidem*, p. 327.

⁷ Simion Lupșan, Vasile Tulbure, Ioan Petruț, Ioan Varga, Mihai Apopei (coordonatori), *Căile de comunicație și transporturile din județul Bistrița-Năsăud*, Editura Mesagerul, Bistrița, 1999, pp. 372-374.

ASPECTE ECONOMICE LA SÂNGEORZ BĂI ÎN PERIOADA COMUNISTĂ

însă în anul 1966 a fost desființată¹.

În anul 1945 la Sângeorz-Băi existau 196 boi (din care 100 mai mari de doi ani și 96 mai mici de doi ani), 506 vite (din care 320 mai mari de doi ani și 186 mai mici de doi ani), 131 de cai (din care 97 mai mari de doi ani, iar 34 mai mici de doi ani), 7 vite (boi, tauri, armăsari) de reproducție, 5310 oi (din care 4.239 mai mari de un an, iar 1.071 mai mici de un an), 732 capre (din care 629 mai mari de un an, iar 103 mai mici de un an) și 42 de porci (din care 1 peste un an, iar 41 sub un an)².

În anul 1976 la Sângeorz-Băi existau 2.297 bovine (din care 1.025 vaci și bivolițe, 203 juninci), 1.537 porcine (din care 64 scroafe de prăsilă), 8.615 ovine (din care 6.657 oi și mioare)³. Numărul de ovine de la Sângeorz-Băi era unul considerabil, dar nu unul foarte mare, ținând seama că la Șieut, în aceeași an existau 12.675 oi⁴. Numărul de bovine era destul de mare, dar nu foarte ridicat. În același an, la Teaca existau 4.340 bovine⁵.

În perioada 1945–1976 numărul animalelor existente la Sângeorz-Băi a crescut. Trebuie să luăm în considerare și faptul că numărul animalelor domestice de la Sângeorz-Băi era în anul 1945 mai redus și datorită rechizițiilor din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Creșterea numărului animalelor domestice este o consecință a creșterii suprafeței pășunilor. Suprafața pășunilor a sporit considerabil, de la 342 hectare și 7 ari în anul 1953⁶ la 3.811 hectare erau pășuni în anul 1975⁷, iar a fânețelor s-a redus de la 2.705 hectare și 43 de ari în anul 1953⁸ la 2.256 hectare în anul 1975⁹.

În ceea ce privește cultura pământului, culturile practicate în zonă erau cele ale cartofului și pe suprafețe mici, acolo unde exista posibilitatea, cele de porumb, orz, ovăz și grâu de primăvară. În ceea ce privește funcționarea organizarea, aceasta era reprezentată de mica proprietate individuală, organizată în sistem autarhic, destinată covârșitor spre asigurarea necesarului propriu. Accidental și în cantități mici o parte din produsele rezultate erau comercializate în general în târgurile periodice. Deși la Sângeorz-Băi au existat încercări de întovărășire a unor proprietari, nu s-a reușit acest lucru în principal datorită opoziției acestora. În acest fel nu s-a reușit nici specializarea producției destinate în principal comercializării. Structurile asociative de proprietate permit organizarea producției pe suprafețe întinse, mecanizarea și chimizarea acesteia, precum și realizarea unui sistem național de irigații (în anul 1988 în România existau 3,5 milioane de hectare de teren irigate). Rezultatul direct a fost creșterea semnificativă a producției, atât din punct de vedere cantitativ cât și calitativ, o parte din aceasta fiind exportată și asigurarea aproape integrală a necesarului de materie primă pentru industria alimentară și ușoară.

Prin înființarea livezilor s-a procedat la o exploatare superioară a terenurilor agricole, mai ales a celor din zona de deal și submontană, așa cum erau cele de la

¹ ANBN, fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz-Băi*, dosar 686, f. 15.

² Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *op. cit.*, p. 324.

³ *Anuarul Statistic al Județului Bistrița-Năsăud*, 1976, p. 108.

⁴ *Ibidem*, p. 119.

⁵ *Ibidem*, p. 120.

⁶ ANBN, fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz-Băi*, dosar 125, f. 175.

⁷ *Anuarul Statistic al Județului Bistrița-Năsăud*, 1976, p. 81.

⁸ ANBN, fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz-Băi*, dosar 125, f. 175.

⁹ *Anuarul Statistic al Județului Bistrița-Năsăud*, 1976, p. 81.

DORIN DOLOGA

Sângeorz-Băi.

Valorificarea fructelor s-a făcut s-a făcut în exclusivitate prin vânzarea la terți beneficiari și în piețe alimentare. Un alt mod de valorificare a fructelor specific la Sângeorz-Băi era acela al produselor de calitate inferioară, folosite pentru producerea țuicii.

Se constată lipsa unor preocupări în ceea ce privește valorificarea superioară a fructelor, prin crearea de capacități industriale de producție de gemuri, compoturi, sucuri de fructe.

În anul 1953 suprafața cultivabilă de la Sângeorz-Băi era de 4.056 hectare și 44 de ari, a pășunilor de 342 de hectare și 7 ari, a fânețelor de 2.705 hectare și 43 de ari, iar a terenurilor arabile de 994 hectare și 36 de ari, iar a livezilor de 14 hectare și 58 de ari¹.

În anul 1975 suprafața totală a localității Sângeorz-Băi era de 14.682 de hectare. Din această suprafață 7.118 de hectare alcătuiau suprafața agricolă, 6.489 de hectare erau ocupate de păduri, iar 1.075 de hectare alcătuiau alte terenuri. Din cele 7.118 de hectare de suprafață agricolă, 3.811 hectare erau pășuni, 2.256 hectare fânețe, 974 de hectare suprafețe arabile și 77 hectare livezi².

În perioada 1953–1975 la Sângeorz-Băi au scăzut ușor suprafețele arabile și a crescut considerabil suprafața livezilor.

În perioada 1948–1970 la Sângeorz-Băi s-a înregistrat o importantă creștere economică, precum și stimularea turismului. Pe acest fond de dezvoltare a avut loc și o semnificativă creștere a populației.

Astfel, populația localității Sângeorz-Băi a crescut de la 4.381 locuitori în anul 1948, la 7.405 locuitori (din care la Sângeorz-Băi 5.394 locuitori, pe Valea Borcutului 1.334 locuitori, iar la Cormaia 677 locuitori) în anul 1970³.

Ca urmare a dezvoltării economice, a stimulării turismului și creșterii populației, la 24 decembrie 1960 localitatea Sângeorz-Băi a fost declarată oraș⁴.

Sintetizând aspectele, rezultă limpede faptul că respectiva conducere a statului din perioada comunistă a depus eforturi în direcția creșterii gradului de urbanizare a țării, prin măsurile prezentate mai sus. Importanța urbanizării rezidă în primul rând în creșterea gradului de utilizare superioară a forței de muncă, a stimulării comerțului la nivel local și regional și în dezvoltarea sistemelor de comunicații și telecomunicații.

Creșterea numărului populației are în primul rând ca izvor sporul natural al populației locale, cuprinderea celor două localități suburbane, Valea Borcutului și Cormaia, în cadrul orașului și într-o mică măsură aflulul de specialiști pentru sistemul sanitar și turistic realizat în perioada respectivă.

Până în anul 1989 stațiunea balneoclimaterică Sângeorz-Băi era extrem de solicitată, fiind renumită în țară și străinătate. Prin activitatea desfășurată de unitățile turistice și de un număr de vile, au fost asigurate venituri substanțiale la bugetul local al orașului. A crescut și gradul de dotare urbană, s-au construit blocuri de locuințe, clădirea liceului, școlilor, grădinițelor, precum și extinderea rețelelor locale de apă și canalizare, precum și modernizarea străzilor. Prin realizarea acestora, Sângeorz-Băi a devenit un oraș stațiune.

¹ ANBN, fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz-Băi*, dosar 125, f. 175.

² *Anuarul Statistic al Județului Bistrița-Năsăud*, 1976, p. 81.

³ Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *op. cit.*, p. 26.

⁴ ANBN, fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz-Băi*, dosar 686, f. 132.

ASPECTE ECONOMICE LA SÂNGEORZ BĂI ÎN PERIOADA COMUNISTĂ

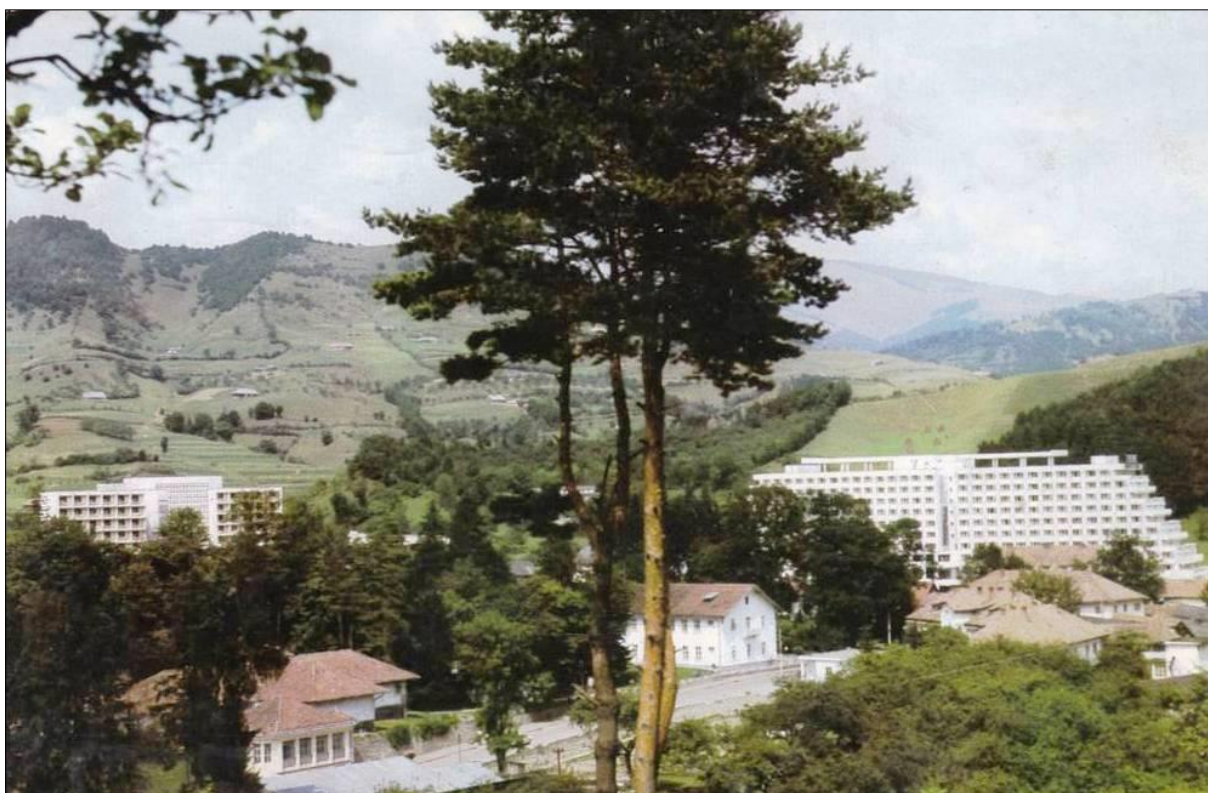
Prin aceasta locuitorii au dobândit o mentalitate urbană și a crescut nivelul de civilizație și cultură.

În mod paradoxal, după anul 1989 activitatea de turism și balneoclimaterică a intrat în degradingoladă, numărul turiștilor scăzând în mod drastic, fenomen determinat și de lipsa personalului de specialitate, care a început să plece și de sistarea modernizării celor două complexe hoteliere și a bazei de tratament.

Beneficiind de calitățile balneare locale și de apele minerale cu efecte deosebite, considerăm că orașul Sângeorz-Băi are un viitor în domeniul turismului balneoclimateric, cu sublinierea faptului că și conducerea locală în primul rând trebuie să-și concentreze activitatea în vederea stimulării acestei activități.

Există în continuare un necesar local, regional și național de tricotaje, ceea ce argumentează necesitatea repunerii în funcțiune a fabricilor de tricotaje din Sângeorz-Băi. Astfel, s-ar valorifica în mod superior forța de muncă locală în prezent neutilizată și totodată ar fi un stimulent pentru revenirea în țară a celor plecați la muncă în Europa și în restul lumii.

Nu vedem dezvoltarea Sângeorzului-Băi într-un megalopolis, dar se poate realiza cu competență și pasiune un orașel de munte cu 10.000-15.000 de locuitori, specializat în turism și industrii nepoluante, cu condiția ca administrația locală să impună realizarea unor construcții civile cu specific montan, care să-i dea o notă specifică acestui oraș.

Propuneri de trimitere în lagărele de muncă forțată a unor locuitori din fostul județ Bistrița

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Istoriografia dedicată represiunii orchestrate de regimul comunist de la București împotriva poporului român, ale cărui interese pretindea că le reprezintă, s-a îmbogățit în ultimii ani cu o serie de contribuții valoroase care au permis descifrarea multora dintre diabolicele mecanisme construite pentru a zdrobi orice împotrivire față de edificarea societății comuniste.

Cu toate acestea, o serie de aspecte au fost tratate insuficient în raport cu impactul distructiv pe care l-au avut în societatea românească și chiar în raport cu importanța pe care le-a acordat-o regimul în epocă. Printre aceste aspecte credem că se numără regimul de muncă forțată la care au fost supuși foarte mulți români în anii '50. Dincolo de aspectul cantitativ, deosebit de important de subliniat este faptul că această formă de represiune a permis cele mai mari abuzuri, întrucât internarea în „unitățile” sau „coloniile de muncă” (cum au fost denumite eufemistic lagărele) se făcea pe baza unor decizii ale Ministerului Afacerilor Interne (M.A.I.), și nu pe baza unor hotărâri judecătorești care, oricât ar fi fost de arbitrare, aveau măcar un suport legislativ¹.

Beneficiind de o astfel de „tradiție”, regimul comunist, odată cu consolidarea structurilor sale administrative și opresive, a considerat necesar ca sistemul lagărelor să fie folosit în reprimarea „dușmanilor poporului” într-o formulă nouă – instituirea muncii forțate².

În 13 ianuarie 1950, Prezidiul Marii Adunări Naționale (M.A.N.) a Republicii Populare Române (R.P.R.) adopta Decretul nr. 6/1950 pentru înființarea unităților de muncă. Pentru o mai bună înțelegere a concepției care a stat la baza legalizării acestei forme de detenție, vom reda conținutul decretului:

Art. 1 – Pentru reeducarea elementelor dușmănoase R.P.R. și în vederea pregătirii și încadrării lor pentru viața socială în condițiunile democrației populare și construirii socialismului, se înființează colonii de muncă.

Art. 2 – Pot fi trimiși în unitățile de muncă:

a) acei care, prin faptele sau manifestările lor, direct sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democrație populară, îngreunează sau încearcă să îngreuneze construirea socialismului în R.P.R., precum și

¹ Florian Banu, *Lagărele de muncă – cea mai arbitrară formă a represiunii comuniste*, în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, București, 2008, p. 59.

² *Ibidem*, p. 60.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

acei care, în același mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituie sau nu pot constitui, prin analogie, infracțiuni;

b) condamnații pentru infracțiuni împotriva securității R.P.R., care, la expirarea executării pedepsei, nu se dovedesc a fi reeducați.

Art. 3 – trimiterea în unitățile de muncă se face prin Decizia M.A.I..

Art. 4 – Durata reeducării în unitățile de muncă va fi de șase luni până la doi ani.

Ea poate fi redusă sau prelungită, în raport cu rezultatele reeducării, fără a putea depăși cinci ani.

Art. 5 – Părăsirea unității de muncă fără autorizație scrisă prealabilă se pedepsește cu închisoarea corecțională de la șase luni la cinci ani.

Art. 6 – În cadrul M.A.I. se creează o direcție a unităților de muncă.

Art. 7 – Organizarea și funcționarea unităților de muncă se va stabili prin Hotărârea Consiliului de Miniștri (H.C.M.).

Prin acest decret se deschidea, practic, un drum larg arbitrarului și abuzurilor de tot felul, întrucât oricine putea fi incriminat că, „direct sau indirect, primejduiește sau încearcă să primejduiască regimul de democrație populară, îngreunează sau încearcă să îngreuneze construirea socialismului”. Se recunoștea, de asemenea, în mod expres, că aceste prevederi se aplicau acelor persoane care, nici măcar prin „analogie”, nu puteau fi acuzate de săvârșirea unor fapte cu caracter penal, care să atragă după ele o pedeapsă privativă de libertate¹.

Precizări suplimentare au fost aduse conținutului articolului 2 din decret prin Ordinul Cabinetul M.A.I. nr. 100 din 3 aprilie 1950. Potrivit acestui ordin, puteau fi internați în unități de muncă:

1. Toți cei care lansează sau răspândesc zvonuri alarmiste, tendențioase, dușmănoase; ascultă și difuzează propaganda deșănțată a posturilor de radio imperialiste.

2. Toți cei care aduc injurii P.M.R., conducătorilor săi, Guvernului, Uniunii Sovietice și conducătorilor săi și țărilor de democrație populară.

3. Toți cetățenii români care întrețin legături de prietenie cu legațiile imperialiste, care au frecventat sau frecventează bibliotecile, concertele și, în general, manifestările propagandistice ale legațiilor imperialiste, precum și toți cei ce sunt în relații cu familiile funcționarilor ambasadelor imperialiste.

4. Toți cei care ațâță la manifestări rasiale și șovine.

5. Instigatorii la nesupunere sau neexecutare – cei ce duc acțiuni dușmănoase atât la sat, cât și la oraș - în contra măsurilor Guvernului, cu privire la:

- colectivizări, colectări, planuri de cultură, comasări;

- elementele cu un trecut reacționar cunoscut sau foștii exploatare care ocupă încă posturi de răspundere în producție și care dovedesc continuu, prin atitu-

¹ *Ibidem*, pp. 60-61.

 PROPUNERI DE TRIMITERE ÎN LAGĂRELE DE MUNCĂ FORȚATĂ ...

dinea lor, delăsare gravă, nejustificată prin incapacitatea lor profesională;

- atitudine care atrage după sine defecțiuni vizibile sau frânarea producției.

6. Toți cei care sub masca religioasă fac prozelitism (diferite religii sau secte), adică speculează sentimentele religioase pentru a determina la atitudini ostile, dușmănoase regimului, minciuni, prelegeri cu dedesubturi dușmănoase, șovine, etc.).

7. Cei care prin corespondență internă sau internațională iau atitudine dușmănoasă, transmit știri tendențioase, alarmiste, dușmănoase, reacționare, reacționare, instigă¹.

Internarea persoanelor în unități de muncă, potrivit art. 3 din Decretul nr. 6/1950, se făcea prin Decizia M.A.I.

Prin Ordinul nr. 100 Cabinet, din 3 aprilie 1950, s-au dat instrucțiuni regiunilor de securitate despre modul în care să facă propuneri Direcției Generale a Securității Statului pentru arestarea și trimiterea în unități de muncă a celor care se încadrau în prevederile ordinului menționat².

Asemenea propuneri au fost făcute de Direcțiunea Regională de Securitate Cluj, întocmind un tabel nominal despre dosarele unităților de muncă (U.M.) despre chiaburii de pe raza fostului județ Bistrița, care a fost înaintat pentru aprobare. Acest tabel nominal îl prezentăm în rândurile ce urmează:

Nr. crt.	Numele și prenumele	Domiciliul	Originea socială	Observații
1.	Rudai Ștefan	Șieu Sfântu	țăran mijlocaș	
2.	Sonfălean Pavel	Galații Bistriței	chiabur	
3.	Schneider Mihai	Dipșa	chiabur	
4.	Rosenfeld Nechita	Herina	chiabur	
5.	Silaghi Alexandru	Galații Bistriței	țăran mijlocaș	
6.	Szabo Francisc	Țigău	chiabur	
7.	Sos Pavel	Țigău	chiabur	
8.	Baba Alexandru	Șieu Măgheruș	chiabur	
9.	Cones Ludovic	Iuda	chiabur	
10.	Dragomir Dumitru	Dipșa	chiabur	
11.	Deceanu Gheorghe	Lechința	țăran mijlocaș	
12.	Bulz Vasile	Bistrița	țăran mijlocaș	
13.	Bălan Pompei	Blăjenii de Sus	chiabur	
14.	Scridon Ezachil	Feldru	țăran mijlocaș	
15.	Ciocan Grigore	Sângeorz-Băi	țăran mijlocaș	
16.	Marica Emil	Sângeorz-Băi	chiabur	

¹ *Ibidem*, p. 62.

² *Ibidem*.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

17.	Ciroae Ioan	Maieru	chiabur	
18.	Domide Gherasim	Rodna	țăran mijlocaș	
19.	Vrânceanu Andrei	Prundul Bârgăului	chiabur	
20.	Vrășmaș Luca	Prundul Bârgăului	chiabur	
21.	Vrășmaș Ioan	Bistrița Bârgăului	chiabur	
22.	Nemeș Dănilă	Tiha Bârgăului	chiabur	
23.	Țigăroiu Petre	Mureșenii Bârgăului	chiabur	
24.	Pop Grigore	Bichigiu	chiabur	
25.	Lazăr Izachiel	Nepos	țăran mijlocaș	
26.	Podina Vasile	Cepari	țăran mijlocaș	
27.	Ceuca Iosif	Salva	chiabur	
28.	Furcea Vasile	Salva	chiabur	
29.	Nistor Dumitru	Năsăud	chiabur	
30.	Vultur Zaharia	Șirioara	chiabur	
31.	Biligan Gavril	Herina	chiabur	
32.	Rusu Petru	Dipșa	chiabur	
33.	Simionca Vasile	Sebiș	chiabur	
34.	Dedean Ștefan	Ragla	chiabur	
35.	Uilean Simion	Șieut	chiabur	
36.	Roșca Mihai	Dumitrița	chiabur	
37.	Vultur Nicolae	Șirioara	chiabur	
38.	Budea Petru	Domnești	deblocat	
39.	Roșu Gheorghe	Nimigea	deblocat	
40.	Ani Onișor	Bistrița	deblocat	
41.	Bogdan I. Ilie	Bistrița	țăran mijlocaș	
42.	Sârbulescu Mihai	Bistrița	deblocat	
43.	Beches Pavel	Bistrița	chiabur	
44.	Rusu Mircea	Nepos	mic burghez	
45.	Tatin Vasile	Recea	chiabur	
46.	Rusu Georgeta (Tica)	Bistrița	mic burghez	
47.	Griga Ilie	Bistrița	țăran mijlocaș	
48.	Andrasy Gheorghe	Bistrița	mic burghez	
49.	Chitigoi Gheorghe	Ilva-Mică	chiabur	
50.	Banyai Carol	Rodna	mic burghez	
51.	Gaspar Ștefan	Ilva-Mare	mic burghez	
52.	Marti Leon	Feldru	chiabur	

PROPUNERI DE TRIMITERE ÎN LAGĂRELE DE MUNCĂ FORȚATĂ ...

53.	Cojbuț Virgil	Leșu	mic burghez	
54.	Oanea Alexandru	Sângeorz-Băi	țăran mijlocăș	
55.	Bâgiu Gheorghe	Leșu	țăran mijlocăș	
56.	Pupuză Gheorghe I. Ilisie	Telciu	chiabur	
57.	Suciu Ioan I. Băltău	Telciu	chiabur	
58.	Pupuză Nicolae	Telciu	chiabur	
59.	Habric Gheorghe	Mocod	chiabur	
60.	Scridon Ioan	Mocod	chiabur	
61.	Filimon Ioan	Mocod	chiabur	
62.	Rus Victor	Zagra	chiabur	
63.	Doboca Macedon	Rebrișoara	chiabur	
64.	Ciuta Nicolae	Rebrișoara	chiabur	
65.	Pupăză Nicolae I. Gh.	Telciu	chiabur	
66.	Tatay Ștefan	Năsăud	mic burghez	
67.	Mot Tănase	Romuli	chiabur	
68.	Lazăr Vasile	Cușma	chiabur	
69.	Morar Gavrilă	Rusul Bârgăului	chiabur	
70.	Sucilă Iacob	Mijlocenii Bârgăului	chiabur	
71.	Jeican Vasile	Cușma	chiabur	
72.	Toncean Vasile	Cușma	chiabur ¹	

Recapitulație:

- mici burghezi = 7;
- țărani mijlocași = 13;
- chiaburi = 52.

¹ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.), Fond Documentar, dosar nr. 006463, volum referitor la persoane cu trecut politic reacționar internate în unități de muncă în regiunea Cluj - 1950, pp. 13-14.

PROFESORII LICEULUI „SOLOMON HALIȚĂ” DE-A LUNGUL ANILOR

MITITEAN VARVARA

MOLDOVAN MARIA

MORARU IOAN

MORARU TRAIAN

MUNTEANU DUMITRU

MUREȘAN CĂTĂLINA

MUREȘAN MIHAI

MUREȘAN VICTORIA

MUTE EMILIA

MUTE NICOLAE

NEAG MARIA

NEBUNESCU ALEXANDRU

NECHITI ANCA

NECHITI IOSIF

OLARU SERENA

ONIȚIU ALINA

PALAGE OCTAVIAN

PARTENE CRISTINA

PAȚURCĂ GEORGE

PĂCURARIU DORINA

PĂNESCU NORICA

PETREHUȘ ELVIRA

PETREHUȘ GHEORGHE

PETRI ALINA

PETRI CĂTĂLINA

POLGAR NICUȘOR

POP A. IOAN

POP ADINA

POP CORINA

POP CORNELIA

POP DANIELA

POP DANIELA MARIA

POP FLOAREA

POP GH. CORNELIU

POP GH. IOAN

POP NICOLAE

POP V. IOAN

POP VASILE

POPA ANA

POPA C. IOAN

POPA IOAN MIHAIL

PRANGATE TOADER

PROCOPETZ HELGA

PRUTEANU DUMITRU

PUI ALEXANDRU

RAȚIU ALEXANDRU

RAȚIU CIRILĂ

RAȚIU ECATERINA

RAȚIU MARIA

RUS IOAN

RUS VASILE

SALAK RAMONA

SALVAN CRISTINA

SCRIDON OCTAVIAN

SIMA MARIUS

SÎNGEORZAN OCTAVIAN

SOCOL RODICA

SOHORCA MIRCEA

SOHORCA OVIDIU

STOLNICU LUCIA

STRUGAR A. DAN

STRUGAR CRISTIAN

STUPARU VASILE

SZEKELY MIRELA

ȘOMKEREKI IOSIF

ȘTEOPOAIE ALEXANDRU

ȘTEOPOAIE ONIȚA

ȘTEOPOAIE VASILE

ȘTEOPOAIE MARIAN

TĂUTU EMIL

TERCHILĂ SIMION

TOPAN IOAN

TURDEANU GHEORGHE

ȚÎMPĂU CONSTANTIN

URECHE ADELA

URECHE ANA MARIA

URECHE FLORIN

URSA SEVER

VARVARI MARIN

VASILICHI ANA DANIELA

VĂLEAN ALEXANDRU

VĂLEAN GABRIELA

VELEA ALEXE

VELEA AMELIA

VIDICAN ADRIANA

VIDICAN IOAN

VÎNĂTORU FIROANA

VÎNĂTORU NICOLAE

VRAŢĂU SILVIA

VRĂȘMAȘ TEODOR

ZAGRAI LIANA

ZĂGREAN IOAN

ZĂGREAN IUSTIN

ZBÎNCA LOREDANA

ZBÎNCA TEODOR

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

**ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 - 8229**